

Nr 244.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, m. m.; given Stockholms slott den 24 april 1942.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar,
- 2) lag om ändrad lydelse av 11 § 5 mom. luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504),
- 3) lag angående ändrad lydelse av 24 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. samt
- 4) lag angående tillägg till lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

GUSTAF.

Gustav Möller.

F ö r s l a g
till
L a g
om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Beträffande anläggning av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen i riket skola i fråga om åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage gälla de särskilda bestämmelser, som angivas i denna lag.

2 §.

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

- 1) elektriskt kraftverk, som är avsett för generatoreffekt av minst tvåtusenfemhundra kilovoltampère;
- 2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst etthundra miljoner kubikmeter;
- 3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst fyrtio kilovolt mellan två ledare; samt
- 4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning som under 3) sägs och en genomgångseffekt av minst tvåtusenfemhundra kilovoltampère.

3 §.

Anläggning, som avses i denna lag, skall utföras på ett med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall ur skyddssynpunkt lämpligt sätt.

Vad nu sagts gäller ock ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning.

4 §.

Ägare av befintlig, i denna lag avsedd anläggning vare pliktig att, i den mån det ej tidigare skett, med avseende å anläggningen och driften vid densamma vidtaga erforderliga åtgärder för att minska faran för och begränsa verkningarna av sådan skada, varom i 1 § förmäles. Han skall sålunda, bland annat, verkställa nödig förstärkning av anläggningens skydd mot brand- och annan bombskada, utföra skyddsrum och andra erforderliga skyddsan-

ordningar åt personal för anläggningens skötsel och skydd samt lämpligt förvaringsrum för förråd, ombesörja erforderlig utbildning och övning av personal, avsedd att fullgöra luftskyddstjänst vid anläggningen, samt vidtaga nödiga åtgärder för snabbt avhjälpande av driftavbrott.

Nyttjas anläggningen av annan än ägaren, vare nyttjanderättshavaren skyldig att i ägarens ställe vidtaga sådana i första stycket avsedda åtgärder, som med hänsyn till deras art och förhållandena i övrigt böra ankomma på den som utövar driften vid anläggningen.

Anskaffning av vapen ingår icke i ägarens eller nyttjanderättshavarens förpliktelser.

Om skyldighet att anordna bevakning förordnar Konungen.

5 §.

Ej må på grund av vad i 3 och 4 §§ stadgas föreskrivas skyldighet att vidtaga åtgärd, som med hänsyn till anläggningens omfattning och andra omständigheter i avseende å denna skulle vara oskäligt betungande.

6 §.

Nyttjas anläggningen av annan än ägaren må kostnad, som ägaren eljest skolat vidkännas, fördelas mellan honom och nyttjanderättshavaren efter vad som finnes skäligt.

7 §.

Ägare eller innehavare av anläggning, som avses i denna lag, vare skyldig tåla åtgärd, som finnes böra utföras vid anläggningen för att trygga kraftförsörjningen i riket under krig, ändå att han icke själv är pliktig att utföra eller bekosta åtgärden. Medför åtgärden skada eller förlust för honom, skall dock, om denna ej är att anse såsom ringa, utgå ersättning därför efter vad som finnes skäligt.

8 §.

Frågor, som avses i 3—5 §§ och 7 §, prövas av en särskild nämnd (*krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar*).

Fråga om kostnadsfördelning enligt 6 § prövas av allmän domstol.

9 §.

Krigsskyddsnämnden består av en lagfaren ordförande, en representant för försvarsstaben, en för luftskyddsinspektionen, en för vattenfallsstyrelsen och en för kommunala och enskilda kraftföretag. För var ledamot skall finnas minst en suppleant.

Ledamöter och suppleanter utses av Konungen; dock att Konungen äger uppdraga åt chefen för försvarsstaben att utse den militäre ledamoten och suppleant för honom. Innan ledamot och suppleant som skall företräda kommunala och enskilda kraftföretag utses, skall tillfälle till yttrande beredas sammanslutning av sådana företag.

Nämnden äger uppdraga åt ordföranden att ensam handlägga ärenden av enkel beskaffenhet.

10 §.

Krigsskyddsnämnden äger, när det erfordras, utan hinder av vad den förut bestämt meddela nya eller ändrade föreskrifter.

11 §.

Innan någon utför i denna lag avsedd anläggning eller verkställer väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning, skall han göra anmälan hos krigsskyddsnämnden för prövning av fråga, som avses i 3 §.

Påbörjas ej arbetet inom två år från det nämndens prövning ägde rum, skall anmälan ånyo göras hos nämnden.

Vid anmälan skola fogas erforderliga ritningar över anläggningen och de uppgifter, som tarvas för prövningen.

12 §.

Mål om tillstånd enligt vattenlagen till anläggning, som under 2 § 1) eller 2) sägs, eller till väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning må ej avgöras med mindre krigsskyddsnämndens utlåtande föreligger.

Vad i första stycket är stadgat gälle ock ärende angående tillstånd enligt 2 § lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, till utförande av elektrisk ledning, som under 2 § 3) i denna lag sägs.

13 §.

Den ökning i byggnadskostnaden, som föranledes av skyddsåtgärd enligt denna lag, skall icke tagas i beräkning vid prövning, som i 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen sägs.

Vid meddelande av tillstånd, som i 12 § första stycket omförmäles, skola av krigsskyddsnämnden med avseende å vattenbyggnadens utförande givna föreskrifter beaktas.

14 §.

Vad i vattenlagen och förenämnda lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, stadgas om rätt att för tillgodogörande av vatten eller för utförande av elektrisk starkströmsanläggning taga i anspråk annans mark eller vattenbyggnad skall äga motsvarande tillämpning i fall, då annans mark eller vattenbyggnad erfordras för vidtagande av skyddsåtgärd enligt denna lag.

15 §.

Envar, som äger eller innehar i denna lag avsedd anläggning, vare pliktig tåla, att den myndighet, vilken har att utöva ledningen av luftskyddet vid anläggningen (luftskyddsmyndigheten), krigsskyddsnämnden eller den

nämnden därtill utser besiktigar anläggningen för utrönande, vilka skyddsåtgärder som vidtagits eller böra vidtagas.

16 §.

Krigsskyddsnämnden äger vid vite tillhålla den, som är pliktig att vidtaga skyddsåtgärd enligt denna lag, att fullgöra sin skyldighet.

Underlåter den, som enligt nämndens beslut skall utföra viss åtgärd, att utan dröjsmål vidtaga densamma, må luftskyddsmyndigheten utföra åtgärden på den försumliges bekostnad.

Krigsskyddsnämnden och luftskyddsmyndigheten vare berättigade att erhålla nödig handräckning av länsstyrelsen. Denna må ock i fall, som avses i andra stycket, uttaga kostnaden för åtgärden av den försumlige.

17 §.

Klagan över krigsskyddsnämndens beslut må föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till vederbörande statsdepartement före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhöll del av beslutet. Där ej annorlunda förordnas, skall beslutet dock omedelbart lända till efterrättelse.

18 §.

Underlåter någon att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgas i 11 §, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Samma lag vare, där någon utför i denna lag avsedd anläggning eller verkställer väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning i strid mot krigsskyddsnämndens föreskrifter.

Den som utan skäligen anledning vägrar att låta anläggning besiktigas enligt vad i 15 § sägs straffes med dagsböter.

19 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

20 §.

Närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Är vid tiden för lagens ikraftträdande anläggning, som däri avses, under utförande eller föremål för väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning, skall anmälan, varom stadgas i 11 §, vid påföljd som i 18 § första stycket sägs, med bifogande av erforderliga ritningar och uppgifter senast den 1 augusti 1942 göras hos krigsskyddsnämnden; dock må nämnden, när skäl därtill äro, meddela anstånd med ritningars och uppgifters ingivande.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändrad lydelse av 11 § 5 mom. luftskyddslagen den 11 juni 1937
(nr 504).

Härigenom förordnas, att 11 § 5 mom.¹ luftskyddslagen den 11 juni 1937 skall erhålla följande ändrade lydelse.

11 §.

5 mom. Vad ovan i 2—4 mom. stadgas skall ej gälla anläggning, som avses i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Om skyldighet i vissa andra fall för ägare av anläggning, inrättning eller byggnad att anordna skyddsrum gäller vad därom särskilt stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Genom nya lagen göres ej rubbning i beslut, som meddelats före lagens ikraftträdande.

F ö r s l a g
till
L a g
angående ändrad lydelse av 24 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om
skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att
anordna skyddsrum m. m.

Härigenom förordnas, att 24 § lagen den 1 mars 1940 om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

24 §.

Denna lag äger ej tillämpning å anläggningar och byggnader för militära ändamål eller anläggningar, som avses i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Genom nya lagen göres ej rubbning i beslut, som meddelats före lagens ikraftträdande.

¹ Senaste lydelse se SFS 1940: 81.

F ö r s l a g

till

L a g

angående tillägg till lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Härigenom förordnas, att i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, skall införas en ny paragraf, betecknad 16 §, av följande lydelse.

16 §.

Med avseende å vissa starkströmsanläggningar meddelas, utöver vad i denna lag stadgas, bestämmelser i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Utdrag av protokollet över socialärenden. hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 10 april 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars-, kommunikations-, finans- och handelsdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, fråga rörande *särskild lagstiftning om vissa kraftanläggningars luftskydd m. m.* samt anför:

Inledning.

I skrivelse den 9 juli 1941 till kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen, luftskyddsinspektionen, svenska vattenkraftföreningen och svenska elektricitetsverksföreningen anhöll ställföreträdande chefen för försvarsstaben om yttrande över ett inom försvarsstaben uppkommet förslag om införande av enhetliga författningsbestämmelser rörande skyldighet att vid utförande av elektrisk starkströmsanläggning vidtaga åtgärder till anläggningens skyddande mot anfall från luften eller eljest mot skadegörelse genom krigsåtgärd. Sedan de begärda yttrandena avgivits, anhöll överbefälhavaren över rikets försvarskrafter i skrivelse den 23 september 1941, att utredning måtte verkställas rörande erforderliga bestämmelser i ämnet.

Med anledning av vad i överbefälhavarens skrivelse anförts tillkallade jag den 30 oktober 1941, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande samma dag, särskilda sakkunniga¹ för verkställande av den begärda utredningen.

Till fullgörande av sitt uppdrag hava de sakkunniga den 10 december 1941 avgivit ett av motivering åtföljt förslag till, bland annat, *lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar*, vilket lagförslag torde få såsom bilaga fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende (*Bilaga B*).

Över de sakkunnigas förslag hava efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen, vattenrättsdomarna, ställföreträdande chefen för försvarsstaben, kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnads-

¹ De sakkunniga hava varit byråchefen för lagärenden A. G. Walin, ordförande, luftskyddsinspektören H. H. Abelin, direktören C. F. Kleman, majoren K. G. H. Kring och driftdirektören J. A. Rusck.

styrelsen, järnvägsstyrelsen, luftskyddsinspektionen, statens trafikkommission, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Östergötlands, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, 1941 års hemorts-försvársakkunniga, svenska stadsförbundet samt svenska vattenkraftföreningen och svenska elektricitetsverksföreningen (gemensamt yttrande).

Vid överståthållarämbetets yttrande har fogats yttrande från tjänstgörande luftskyddschefen i Stockholm och några av länsstyrelserna hava vid sina yttranden fogat uttalanden av representanter för kraftverksägare inom respektive län.

Jag övergår nu närmast till att lämna en översikt över gällande bestämmelser.

Gällande bestämmelser.

Enligt luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504) utövar luftskyddsinspektionen tillsynen å luftskyddet inom riket i dess helhet. Inom länen handhaves luftskyddets högsta ledning av länsstyrelserna och under dessa sortera luftskyddscheferna, vilka, envar inom sitt luftskyddsområde, utöva den omedelbara ledningen av luftskyddet. I fråga om, bland annat, industriella anläggningar av större omfattning eller särskild betydelse äger Kungl. Maj:t enligt luftskyddslagens 18 § (senaste lydelse SFS 1941:583) meddela särskilda föreskrifter rörande luftskyddets organisation. Med stöd av detta stadgande har i luftskyddskungörelsen den 13 april 1940 (nr 239) under 35 § föreskrivits, att från länsstyrelses och luftskyddschefs handläggning skola undantagas, i den mån ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, frågor rörande luftskyddet vid, bland annat, statens vattenfallsverk och sådana enskilda kraftverk, beträffande vilka Kungl. Maj:t förordnat om undantag som nyss nämnts. Ledningen av luftskyddet vid dessa verk skall i stället utövas av vattenfallsstyrelsen, som emellertid är skyldig att därvid samråda med luftskyddsinspektionen och att själv eller genom underlydande organ samarbeta med vederbörande länsstyrelse och luftskyddschef. Förordnande om undantag från länsstyrelsernas och luftskyddschefernas handläggning av luftskyddsfrågor har meddelats i fråga om nio av landets största icke statliga kraftföretag, vilka jämte vattenfallsstyrelsen representera drygt tre fjärdedelar av landets kraftproduktion.

Luftskyddslagen innehåller — förutom bestämmelser om luftskyddets organisation — även föreskrifter om luftskyddets förberedande i fredstid. Enligt dessa föreskrifter åligger det länsstyrelserna, bland annat, att meddela erforderliga bestämmelser om luftskyddets planläggning inom länens olika delar och att i övrigt leda och övervaka förberedelsarbetet. Luftskyddscheferna hava att uppgöra planer för luftskyddet och i övrigt förbereda dess genomförande, envar inom sitt luftskyddsområde. Av vad förut sagts följer, att i den mån luftskyddsfrågorna undantagits från länsstyrelsernas och luftskyddschefernas handläggning, motsvarande uppgifter med avseende å luftskyddets för-

beredande åligga den myndighet, som förordnats att i länsstyrelsernas och luftskyddschefernas ställe utöva ledningen av luftskyddet.

Kommuner och enskilda äro enligt luftskyddslagen skyldiga att redan under fredstid i viss utsträckning biträda med luftskyddets planläggning. Enligt 10 § (senaste lydelse SFS 1940: 81) är ägare eller innehavare av, bland annat, industriell anläggning sålunda skyldig att lämna erforderligt biträde vid planläggningen av anläggningens luftskydd. Stadgandet får anses innefatta skyldighet icke blott att lämna luftskyddsmyndigheten erforderliga upplysningar rörande anläggningens luftskydd utan även att efter luftskyddsmyndighetens anvisningar uppgöra plan för luftskyddet med därtill hörande eventuella ritningar och beräkningar. Ägare eller innehavare av egendom är vidare enligt nyssnämnda paragraf skyldig att tåla sådan egendomen berörande åtgärd, som erfordras för beredande av luftskydd, dock endast under förutsättning att åtgärden för honom medför allenast ringa kostnad eller olägenhet.

I 11 § (senaste lydelse SFS 1940: 81) luftskyddslagen angivas vissa fall, då kommunerna och enskilda kunna åläggas en längre gående skyldighet att medverka vid luftskyddets förberedande än den, som innefattas i 10 §. Kommun kan sålunda av länsstyrelse åläggas, bland annat, att inom kommunens anläggningar och inrättningar vidtaga erforderliga åtgärder för att varna personalen, då luftenfall hotar, att i den mån det lämpligen kan ske genomföra nödiga skydds- och reservanordningar för att säkerställa driften vid kommunens tekniska verk, att vidtaga erforderliga skyddsanordningar för driftpersonalen vid nämnda verk samt att sörja för utbildning och övning av sådan hos kommunen anställd personal, som i följd av sin anställning är avsedd att fullgöra luftskyddstjänst. Åläggande som nu nämnts får dock ske allenast under förutsättning, att med åtgärden icke kan anstå utan äventyrande av luftskyddet och att åtgärden ej betingar oskäligen kostnad. Även annan ägare eller innehavare av anläggning eller inrättning än kommun kan under nyssnämnda förutsättningar åläggas att med avseende å driften vid anläggningen eller inrättningen vidtaga luftskyddsåtgärder. I detta fall skall åläggandet dock meddelas av Kungl. Maj:t. Vidare må nämnas, att ägare eller innehavare av fastighet eller annan egendom, för vilken luftskyddsplan uppgjorts, är skyldig — likaledes enligt 11 § — att anskaffa och underhålla sådan brandredskap, som länsstyrelsen prövar erforderlig för fastighetens eller egendomens behov.

I fråga om skyldighet att anordna skyddsrum och vidtaga andra än nyssnämnda brandskyddsåtgärder till skydd mot skada genom luftenfall hava särskilda bestämmelser meddelats i lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. — i fortsättningen benämnd skyddsrumslagen — och i kungörelsen den 1 mars 1940 (nr 120) angående inrättande av skyddsrum för anläggningar och byggnader m. m. — i fortsättningen kallad skyddsrumskungörelsen. Enligt 2 § skyddsrumslagen skola, efter Kungl. Maj:ts förordnande, bland andra följande anläggningar förses med skyddsrum, nämligen hamn,

järnvägsstation och därmed jämförlig anläggning, som är av vikt för allmänna samfärdseln, industriell anläggning, vid vilken i regel minst 25 personer samtidigt äro sysselsatta, samt annan anläggning eller byggnad, inom vilken människor bo eller eljest vanligen vistas, såframt skyddsrum är erforderligt med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge. I fråga om brandskyddsåtgärder stadgas vidare i 7 §, att vid uppförande av byggnad, som avses i 2 §, i mer än två våningar skola vertikala bärverk, bjälklag över källare samt översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag och, om byggnaden uppföres i mer än fyra våningar, samtliga bjälklag utföras brandsäkert. Undergår byggnad, som avses i 2 § och som är uppförd i mer än två våningar, sådan ombyggnad, ändring eller utvidgning, att den kommer att i väsentliga delar framstå i nytt skick och i avsevärd mån öka i värde, skall enligt 8 §, därest brandbotten saknas, sådan anordnas å översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag. Ändå att ombyggnaden, ändringen eller utvidgningen är av mindre omfattning, skall brandbotten anordnas enligt vad nu sagts, om kostnaden härför är ringa i jämförelse med kostnaden för byggnadsarbetet i dess helhet. I 9 § stadgas, att då byggnad som avses i 2 § uppföres med mindre än tre våningar, bärande konstruktioner skola utföras brandsäkert, i den mån det prövas skäligt. Vad nu sagts skall jämväl äga tillämpning vid väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan byggnad. Kan i annat hänseende än under 7—9 §§ nämnts i fråga om anläggning eller byggnad till minskande av brandskador genom luftanfall vidtagas åtgärd, som utan kostnad av någon betydenhet medför väsentlig fördel, må länsstyrelsen enligt 10 § föreskriva sådan åtgärd.

Prövning, vilka åtgärder till skydd mot luftanfall som skola vidtagas, ankommer enligt skyddsrumslagen på byggnadsnämnd och länsstyrelse på sätt i lagen närmare angives. Enligt 14 § äger länsstyrelsen helt eller delvis medgiva befrielse från vidtagande av åtgärd, som avses i lagen, om åtgärden prövas medföra oskäligen kostnad eller sådan befrielse i annat fall kan medgivas utan eftergivande av skäliga anspråk på luftskydd. Denna sin dispensrätt äger länsstyrelsen, i den mån det finnes lämpligt, överlåta å byggnadsnämnd. I övrigt äger Kungl. Maj:t medgiva undantag från lagens bestämmelser. Vidare äger Kungl. Maj:t förordna, att fråga, som enligt lagen skall prövas av byggnadsnämnd eller länsstyrelse, skall prövas i särskild ordning.

I skyddsrumskungörelsen stadgas, att bestämmelserna om skyddsrum i nyssnämnda lag skola tillämpas inom samtliga luftskyddsarter samt att bestämmelserna om brandskyddsåtgärder skola gälla hela riket. Enligt samma kungörelse skall vid tillämpning av brandskyddsföreskrifterna i 10 § i lagen iakttagas bland annat, att antändliga upplag av materiel eller avfall å plats, varifrån brand lätt kan spridas, böra undanskaffas samt att, i den mån det med hänsyn till förhållandena kan anses påkallat, lämpliga åtgärder böra vidtagas för att försvåra upptäckten från luften av anläggningar och byggnader. Slutligen stadgas i kungörelsen att från länsstyrelsens dispensprövning och viss prövning enligt kungörelsen undantagas bland andra statens

vattenfallsverk ävensom enskilda kraftverk och andra företag, beträffande vilka Kungl. Maj:t förordnat att de i luftskyddshänseende skola lyda under särskild myndighet. Prövningen skall i stället handhavas av den myndighet, under vilken företaget lyder i luftskyddshänseende.

För de luftskyddsåtgärder, som kommunerna och de enskilda enligt vad nu sagts äro skyldiga att tåla eller vidtaga redan under fredstid, utgår ej ersättning av statsmedel.

Har Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara med stöd av 13 § luftskyddslagen förordnat, att riket eller del därav skall försättas i luftskyddstillstånd, kunna kommunerna och de enskilda med stöd av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov åläggas längre gående förpliktelser med avseende å luftskyddet än de, för vilka förut redogjorts. Enligt 4 § 1 mom. sistnämnda lag är sålunda ägare eller innehavare av, bland annat, industriell anläggning, för vilken luftskyddsplan uppgjorts eller luftskydd eljest erfordras, skyldig att tåla eller vidtaga de åtgärder med avseende å anläggningen ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för luftskyddets genomförande. För sådan åtgärd är anläggningens ägare enligt 5 § (senaste lydelse SFS 1940: 584) i allmänhet berättigad till ersättning av kronan. Avser åtgärden huvudsakligen beredande av skydd för viss egendom eller dess ägare eller innehavare eller för personer, som vid tid, då luftskyddstillstånd inträdde, bodde eller vistades inom egendomen eller eljest nyttjade denna, utgår ersättning dock allenast om och i den mån det med avseende å storleken av kostnad eller skada, som föranledes av åtgärden, samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt. Anspråk på ersättning skall enligt 6 § (senaste lydelse SFS 1940: 584) prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmakterns behov.

I fråga om kraftanläggningarnas skydd mot skadegörelse under krig och därmed jämförliga förhållanden må vidare nämnas, att vattenfallsstyrelsen enligt kungörelsen den 29 augusti 1939 (nr 584) angående förhindrande av skadegörelse å vissa kraft- och kanal-anläggningar i riket vid krig eller krigsfara m. m. har att — i den mån sådant ej ankommer på militär myndighet — beträffande såväl under dess förvaltning stående kraft- och kanalverk som utom dess förvaltning stående kommunala och enskilda kraftföretag, för vilka styrelsen enligt särskilda bestämmelser har att utfärda anvisningar beträffande säkerställande av kraftdistributionen, utfärda de bestämmelser samt vidtaga de åtgärder, som må finnas nödiga för kraft- eller kanal-anläggnings skyddande mot annan skadegörelse än sådan från luften, för snabbt avhjälpande av driftavbrott samt för säkerställande av kraftdistributionen eller trafiken. Det åligger militär- och polismyndigheterna att efter därom gjord framställning lämna kraft- och kanalverksmyndighet erforderligt biträde vid åtgärder som nyss nämnts. Bestämmelserna gälla vid förstärkt försvarsberedskap, mobilisering eller då Kungl. Maj:t eljest förordnar därom.

Beträffande statens kraftstationsanläggningar gälla vissa av Kungl. Maj:ten 19 september 1919 fastställda och sedermera, enligt Kungl. Maj:ts be- myndigande, den 10 januari 1939 ändrade bestämmelser angående samarbete mellan vattenfallsstyrelsen och chefen för försvarsstaben. Dessa bestämmelser avse i huvudsak att redan i samband med anläggningens tillkomst bereda militär sakkunskap tillfälle att framställa de krav, som ur militär synpunkt böra ställas på anläggningen.

För kommunala och enskilda kraftverk saknas motsvarande bestämmelser.

För kraftledningar, transformatorstationer och kopplingsstationer finnas icke för närvarande några speciella föreskrifter med hänsyn till luftskydd eller skydd mot annan skadegörelse. Beträffande elektriska starkströmsledningar må emellertid nämnas, att möjlighet torde finnas att i samband med Kungl. Maj:ts beslut om koncession enligt lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, stadga villkor som finnas erforderliga ur försvarssynpunkt. Några uttryckliga bestämmelser härom meddelas dock, bortsett från vissa föreskrifter till skydd för flygfält, icke i lagen. Koncession fordras, med vissa närmare angivna speciella undantag, när någon vill utföra elektrisk starkströmsledning med spänning överstigande 250 volt mellan två ledare eller, om jordledning användes, mellan en ledare och jord.

Olika slag av skyddsåtgärder vid kraftanläggningar.

De sakkunniga hava i sitt betänkande lämnat en redogörelse för de olika slag av åtgärder, som enligt hittills föreliggande erfarenheter synas vara möjliga att vidtaga för kraftanläggningarnas skyddande mot skada genom anfall från luften och andra krigshandlingar. Till nämnda redogörelse — vilken torde få såsom bilaga (*Bilaga C*) fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende — anhåller jag få hänvisa.

Behovet av nya bestämmelser.

Den förberedande utredningen.

I fråga om behovet av nya författningsbestämmelser rörande skyldighet att vidtaga skyddsåtgärder vid kraftanläggningar framhöll *ställföreträdande chefen för försvarsstaben* i sin inledningsvis omnämnda skrivelse den 9 juli 1941, bland annat:

Kraftförsörjningens säkerställande under krigsförhållanden vore numera av mycket stor betydelse på grund av den stora användning den elektriska kraften erhållit på olika försvaret och folkförsörjningen viktiga områden. En central driftledning hade kommit till stånd för att vid krig säkerställa driften, och ett målmedvetet arbete påginge för att sammanknyta de olika distributionsområdena och standardisera materielen. Dessutom nedlades ett omfattande arbete på att skydda anläggningarna bland annat genom ordnan-

de av skyddsbevakning, luftvärn och luftskydd. I fråga om luftskyddet hade erfarenheterna visat, att detta skulle ur såväl ekonomisk som praktisk synpunkt kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt, om vederbörlig hänsyn där till toges vid stationers och ledningars byggande. Så vore för närvarande icke fallet beträffande huvuddelen av de i enskild ägo varande anläggningarna.

Beträffande vissa statliga anläggningar samt kraftledningar hade bestämmelser utfärdats rörande skyldighet att taga hänsyn till krav ur försvarssynpunkt. Med hänsyn till det anförda syntes bestämmelserna emellertid böra kompletteras så, att enskilda kraftverksägare ålades skyldighet att vid nyanläggningar taga hänsyn till de militära krav, främst i avseende på luftskyddet, som kunde komma att uppställas.

I sitt yttrande över förenämnda skrivelse erinrade *kommerskollegium*, att koncessionsplikt enligt 1902 års lag om elektriska anläggningar icke föreläge annat än beträffande starkströmsledningar. Bortsett från den särskilda prövningen av ledningssträckning i närheten av flygfält innehölle nämnda lag inga uttryckliga bestämmelser om koncessionsansökningarnas prövning ur militär synpunkt. Lagtexten gäve dock Kungl. Maj:t möjlighet att i samband med koncessionsgivningen lämna föreskrifter även om särskilda åtgärder i försvarets intresse. Däremot måste det beträffande transformatorstationerna och i än högre grad beträffande kraftstationerna anses tveksamt, huruvida sådana föreskrifter kunde lämnas koncessionsvägen. I fråga om transformatorstationer, som vore avsedda att tillkomma i samband med utförandet av koncessionspliktig ledning, ansåge kollegiet för sin del denna utväg dock ej helt utesluten. Understundom förekomme det emellertid, att transformatoranläggningar utbyggdes i befintlig ledning, för vilken koncession redan beviljats, och alltså utan samband med koncessionsfråga. Beträffande vattenkraftstationer gällde, att tillstånd till anläggande av sådan station samt villkoren för dess utförande och nyttjande meddelades av vattendomstol jämlikt vattenlagen. Ej heller denna lag innehölle några direkta stadganden till stöd för föreskrifter av militär natur, men det förefölle kollegiet sannolikt, att vattendomstol skulle kunna meddela även sådana föreskrifter. Enligt kollegiets uppfattning skulle det sålunda vara möjligt att redan på basis av nu gällande bestämmelser kunna i viss omfattning tillgodose försvarsintresset. En mera tillfredsställande lösning krävde emellertid en komplettering av gällande lagbestämmelser.

Vattenfallsstyrelsen anförde i sitt yttrande, att det otvivelaktigt måste betraktas som ett riksintresse att vid kraftanläggningarnas utförande sådana åtgärder vidtoges, som kunde göra anläggningarna mindre utsatta och mindre känsliga för skadegörelse under krigsförhållanden. Styrelsen uttalade vidare, bland annat:

Nuvarande bestämmelser i fråga om kraftstationers utförande avse endast statliga anläggningar. Med hänsyn till den stora omfattningen av den enskilda och kommunala kraftdistributionen är det av vikt, att motsvarande bestämmelser komma att regleras även de icke statliga kraftstationernas utfö-

rande och omfatta bestämmelser jämväl för överföringsanläggningar. Ur enhetlighetssynpunkt samt med hänsyn till att de år 1919 för de statliga anläggningarna utfärdade bestämmelserna numera torde vara i behov av en revision, synes det lämpligt, att gemensamma riktlinjer på området utfärdas. Därigenom beredes möjlighet för företag, som avse att utföra kraftanläggningar, att bedöma de allmänna fordringar på området, som kunna komma att uppställas.

Styrelsen meddelade vidare, att från de icke statliga, till den centrala driftledningen anslutna kraftföretagens sida visats full förståelse för nödvändigheten av och beredvillighet att medverka till åstadkommande av nödvändiga försvarsåtgärder vid deras anläggningar. Med anledning därav ifrågasattes, om icke en skriftlig försäkran från de ledande kraftföretagen om deras medverkan i förevarande avseenden tills vidare vore tillfyllest.

Luftskyddsinspektionen förklarade i sitt yttrande till chefen för försvarsstaben, att den ej hade något att erinra mot det inom försvarsstaben framkomna förslaget och att inspektionen ville understryka den ekonomiska betydelsen av att mera omfattande luftskyddsåtgärder avseende planering, skyddsrum, maskinskydd, maskering och dylikt komme till utförande redan i samband med anläggningarnas utförande.

Svenska vattenkraftföreningen och *svenska elektricitetsverksföreningen* framhöllo i gemensamt yttrande, att det vore ett riksintresse, att viktigare kraftanläggningar planerades och utfördes under skäligt beaktande av riskerna för krigsförstörelse. Ur denna synpunkt kunde inga vägande invändningar göras mot att upprättade förslag till nya och betydelsefulla vattenkraftverk, kraftledningar, transformator- och mottagningsstationer, tillhörande kommunala och enskilda kraftföretag, bleve granskade ur försvarssynpunkt. Föreningarna förutsatte, att kraftföretagen som regel komme att självmant ingiva sina byggnadsförslag och tillmötesgå de önskemål, som kunde komma att framställas av chefen för försvarsstaben. Ur denna synpunkt skulle det kunna vara tillfyllest med en bindande försäkran från de ledande kraftföretagen, vilka med största sannolikhet kunde förväntas bli de enda, som komme att beröras av den ifrågasatta granskningen. Därest emellertid ett allmängiltigt granskningsförfarande ansåges nödvändigt, måste regler fixeras om skyldighet att inlämna förslag till granskning samt om avgörande instans för de fall, då byggherren icke åtnöjde sig med chefens för försvarsstaben anordningar.

I sin framställning med begäran om utredning rörande erforderliga författningsbestämmelser framhöll *överbefälhavaren*, att under den förberedande utredningen betydelsen av att kraftanläggningar erhöles betryggande skydd blivit samstämmt vitsordat. Det av vattenfallsstyrelsen och de två kraftverksföreningarna ifrågasatta sättet för ernående av sådant skydd — en skriftlig försäkran från kraftföretagens sida att vid planering av nyanläggningar upptaga underhandlingar med vederbörliga myndigheter om lämpliga skyddsåtgärder — kunde ur riksförsvarets synpunkt icke anses betryggande. Under rådande förhållanden vidtoges visserligen åtgärder för

försvarsändamål i avsevärd omfattning på alla områden, men då förevarande åtgärder vore av bestående art och måste ses på lång sikt, borde för framtiden gällande, allmängiltiga föreskrifter utarbetas. Sådana bestämmelser skulle dessutom bidra till en eftersträvansvärd enhetlighet vid åtgärdernas genomförande.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava framhållit, att gällande bestämmelser om luftskydd för industriella anläggningar, till vilka jämväl kraftverken hörde, toge sikte på anordnandet av skyddsrum för personalen och brandskydd samt åtgärder med avseende å driften. Några lagbestämmelser, vilka tryggade en ur luftskyddssynpunkt lämplig planering av kraftanläggningar, funnes icke. De stadganden, som gällde brandskyddet, avsåge att reglera, hur det skulle förfaras i fråga om anordnandet av brandbottnar och dylikt, när byggnader av visst planerat utseende skulle utföras. De gåve knappast myndigheterna befogenhet att meddela anvisningar, hur anläggningen i fråga lämpligen skulle utspridas eller infogas i terrängen, för att den skulle bliva så litet sårbar som möjligt. Bestämmelser om åläggande att utföra sådana viktiga anläggningar som vattenregleringsdammar på ett ur luftskyddssynpunkt så vitt möjligt betryggande sätt saknades helt.

Sådana egenartade anläggningar som elektriska starkströmsledning, transformatorstationer och kopplingsstationer vore — hava de sakkunniga vidare yttrat — överhuvud taget icke särskilt uppmärksammade i luftskyddslagstiftningen. Den möjlighet, som funnes att i samband med koncession enligt 1902 års lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, stadga villkor för rätten att bruka den koncessionerade ledningen vore högst bristfällig, helst som den icke kunde tillämpas på redan befintliga anläggningar.

En brist i gällande lagstiftning ansåge de sakkunniga även vara, att den huvudsakligen avsåge skydd mot anfall direkt från luften och icke innehöll några särskilda bestämmelser om skyddsåtgärder mot skadegörelse, som utövades t. ex. av fallskärmstrupper eller genom sabotage.

De sakkunniga hava vidare yttrat:

Ehuru lagstiftningen är bristfällig, ha genom frivillig medverkan betydelsefulla skyddsåtgärder utförts även vid kommunala och enskilda anläggningar. Det har med hänsyn till den beredvillighet som i detta hänseende visats blivit ifrågasatt, huruvida icke ett fortsatt samarbete på frivillighetens väg kunde vara tillfyllest. Då kraftproduktionen utgör en synnerligen viktig nyckelindustri, är det emellertid befogat, att hithörande problem bliva så rationellt som möjligt lösta i lagstiftningen. Det kan ju icke med säkerhet förutsättas, att det intresse och den villighet som finnes under nu rådande förhållanden skall fortvara allt framgent. Och även om flertalet av de berörda företagen skulle komma att behålla sin nuvarande inställning, är det givetvis önskvärt, att bestämmelser finnas som hindra att ett eller annat företag underlåter att vidtaga skäliga åtgärder, som andra med större eller mindre uppoffringar underkastat sig.

Med hänsyn till det anförda hava de sakkunniga ansett erforderligt, att lagbestämmelser utfärdades rörande skyldighet att vid utförande av kraftanläggningar av väsentlig betydelse för landets kraftförsörjning vidtaga åtgärder till anläggningarnas skyddande mot anfall från luften eller eljest mot skadegörelse genom krigsåtgärd eller sabotage.

De sakkunniga hava emellertid funnit, att de nya bestämmelserna borde göras tillämpliga jämväl å redan befintliga kraftanläggningar. Härom hava de sakkunniga anført:

Under den förberedande diskussionen i ärendet har uppmärksamheten främst varit riktad på nya företag och önskemålet att redan från början planera anläggningarna så att de bliva utförda på det ur skyddssynpunkt bästa sättet. Det torde emellertid vara uppenbart, att den önskvärda enhetligheten och överblicken icke kan vinnas utan att de nya bestämmelserna — med de modifikationer som föranledas av förhållandena — tillämpas även på redan befintliga anläggningar. Luftskyddslagstiftningen i övrigt omfattar såväl nyanläggningar som befintliga anläggningar och i princip gäller, att i båda fallen ägaren eller innehavaren skall vidtaga de åtgärder som skäpligen kunna fordras av honom, ehuru alla bestämmelser givetvis icke avse bäggedera fallen. Detsamma gäller på andra analoga lagstiftningsområden (bl. a. inom vattenrätten). Tillbörlig hänsyn måste helt naturligt tagas till de möjligheter som stå till buds vid befintliga anläggningar. Åtskilliga åtgärder kunna utan större kostnad vidtagas lika väl vid befintliga anläggningar som vid nya.

I detta sammanhang bör för övrigt uppmärksammas, att begreppet befintlig anläggning är relativt; det kan hänföras till tiden för lagstiftningens genomförande eller till tiden för väckandet av förslaget om nya skyddsåtgärder. Att på ett sådant område som det förevarande binda sig vid den uppfattning som var rådande vid den tidpunkt, då en anläggning kom till stånd, kan icke gärna komma ifråga. Det är nödvändigt, att föreskrifterna kunna anpassas efter erfarenheterna och teknikens utveckling. Även ur företagens synpunkt skulle det vara ogynnsamt att tvinga den myndighet som skall pröva frågan att från början bestämma allt vad som bör göras. Om ändrade eller nya föreskrifter icke senare kunna meddelas, tvingas myndigheten måhända att lämna föreskrifter i hänseenden, där frågan eljest kunnat lämnas öppen.

Att frågan om skyddsåtgärder för den väsentliga delen av landets elektriska kraftproduktionsapparat bleve enhetligt reglerad skulle enligt de sakkunnigas uppfattning innefatta en obestridd vinst.

I enlighet med vad de sakkunniga sålunda anført hava de i sitt förenämnda lagförslag upptagit bestämmelser om skyldighet för ägare av såväl nya som äldre kraftverk, regleringsdammar, elektriska ledningar samt transformator- och kopplingsstationer av viss storleksordning att vidtaga erforderliga åtgärder till skydd mot anfall från luften och annan skadegörelse, däri inbegripet förberedande åtgärder för avhjälpan av uppkommen skada.

Yttrandena.

De sakkunnigas förslag har i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran i de avgivna yttrandena.

Ställföreträdande chefen för försvarsstaben har sålunda framhållit, att förslaget syntes tillgodose de önskemål, som legat till grund för försvarstabens framställning om utredning i ärendet.

Statens trafikkommission har anfört, att det ur de synpunkter kommissionen hade att företräda måste framstå såsom en angelägenhet av största vikt, att åtgärder vidtoges för att göra ifrågavarande anläggningar mindre utsatta och känsliga för skadegörelse under krigsförhållanden. Kommissionen tillstyrkte därför, att åtgärder i åsyftad riktning företoges.

Överståthållarämbetet har yttrat, bland annat:

Såsom de sakkunniga påvisa, har frågan om skyldighet att vidtaga åtgärder för skyddande utav starkströmsanläggningar mot anfall från luften eller eljest mot skadegörelse genom krigsåtgärd hittills blivit endast ofullständigt reglerad genom lagstiftning. Även om omfattande skyddsåtgärder vidtagas på frivillighetens väg, synes det dock vara nödvändigt, för att kraftförsörjningen skall få den motståndskraft mot skadegörelse genom krigsåtgärder, som kan anses betingad med hänsyn till kraftförsörjningens betydelse för krigsberedskapen, att bestämmelser införas, som förhindra att erforderliga skyddsåtgärder underlåtas i fråga om viktigare anläggningar. De av de sakkunniga föreslagna lagbestämmelserna synas, så långt ämbetet kan bedöma, väl avvägda och ägnade att tillgodose nyss angivna syftemål.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har förklarat sig anse, att någon tvekan ej kunde råda om behovet av skyddsbestämmelser av föreslagen art och att de sakkunniga på ett lyckligt sätt löst sin uppgift.

I ett par yttranden har emellertid ifrågsatts lämpligheten av att för närvarande och under det att utredning påginge om en reformerad luftskyddslagstiftning utfärda särskilda bestämmelser rörande kraftanläggningarnas luftskydd.

Luftskyddsinspektionen har sålunda anfört, bland annat:

I likhet med de sakkunniga anser inspektionen, att berättigade erinringar kunna riktas mot gällande författningsbestämmelser om vidtagande av åtgärder till tryggande ur luftskyddssynpunkt av industriella anläggningar och företag. Denna fråga läser emellertid komma att upptagas till behandling vid den revision av gällande luftskyddslagstiftning, som är under utförande av de av Kungl. Maj:t tillsatta 1941 års hemortsförsvarsakkunniga. — Med hänsyn till det sagda och då några egentliga svårigheter enligt vad av utredningen framgår hittills icke mött för genomförande av erforderliga luftskyddsåtgärder med avseende å de företag och anläggningar, varom här är fråga, får luftskyddsinspektionen föreslå, att förslaget överlämnas till 1941 års hemortsförsvarssakkunniga för att tagas i övervägande vid deras utredningsarbete.

1941 års hemortsförsvarssakkunniga hava yttrat:

I hemortsförsvarssakkunnigas uppdrag ingår bland annat att med beaktande av vunna erfarenheter verkställa överarbetning av gällande luftskyddslagstiftning. Arbetet härmed pågår för närvarande och beräknas kunna slutföras i sådan tid, att statsmakterna hinna taga slutlig ställning till frågan innevarande år. Bestämmelserna på hithörande område torde komma att av de sakkunniga föreslås sammanfattade i en lag och en till-

lämpningskungörelse. Denna lagstiftning måste självfallet givas ett sådant innehåll, att vad angår såväl kraftverk som andra industriella anläggningar kravet på skyddsåtgärder anpassas efter anläggningarnas större eller mindre betydelse för försvaret och folkförsörjningen samt förutsättningar skapas för att skyddssynpunkterna bliva i tillräcklig omfattning beaktade jämväl beträffande nyanläggningar.

De spörsmål, som behandlats i föreliggande betänkande, böra under sådana förhållanden enligt hemortsförsvarsakkunnigas mening lösas i samband med berörda lagstiftningsarbete och icke, på sätt föreslagits, nu regleras i särskild lag.

Även om någon tidsutdräkt skulle förorsakas genom att förslaget ej nu lades till grund för lagstiftning, ansåge hemortsförsvarsakkunniga, att detta ej behövde ingiva betänkligheter, enär redan med stöd av gällande författningsbestämmelser under rådande luftskyddstillstånd skyddsåtgärder vid kommunala och enskilda kraftanläggningar torde kunna genomföras i praktiskt taget samma omfattning, som den föreslagna lagen skulle bereda möjlighet till. Hemortsförsvarsakkunniga hava i detta hänseende åberopat innehållet i 4 § 1 mom. lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov. I fråga om nyanläggningar hava hemortsförsvarsakkunniga ansett sig kunna utgå ifrån, att vattenfallsstyrelsen på grund av sin ställning på kraftförsörjningens område erhöle kännedom om att dylika anläggningar vore under övertvägande vid en sådan tidpunkt, att utredning om lämpliga anordningar till förhindrande av skadeverkningar genom luftanfall kunde verkställas redan i samband med planläggningsarbetet. Hemortsförsvarsakkunniga hava slutligen erinrat om att svårigheter hittills icke syntes hava mött för luftskyddsmyndigheten att hos enskilda företagare vinna gehör för luftskyddssynpunkter, ett förhållande som väl knappast kunde förväntas undergå förändring i nuvarande läge.

Med hänsyn till den elektriska kraftens stora betydelse för såväl försvar som folkförsörjning är det uppenbarligen av utomordentlig vikt, att de för denna krafts produktion och överföring avsedda anläggningarna så långt möjligt skyddas mot skadegörelse under krig. Såsom av utredningen i ärendet framgår, kunna riskerna för sådan skadegörelse avsevärt minskas, därest redan vid anläggningarnas planering och utförande vederbörlig hänsyn toges till försvars- och luftskyddssynpunkter. Härtill kommer att kostnaderna för åtskilliga skyddsåtgärder bliva lägre, om åtgärderna vidtagas redan i samband med anläggningarnas tillkomst, än om de först därefter utföras. Det är således icke endast för det allmänna utan även för den enskilde företagaren av värde, att de krav, som ur skyddssynpunkt kunna uppställas på en anläggning, bliva beaktade redan vid anläggningens tillkomst.

För närvarande saknas emellertid allmänna bestämmelser, som garantera ett sådant hänsynstagande. Av utredningen i ärendet framgår visserligen, att de större kraftverksföretagen hittills varit villiga att i skäligen utsträckning frivilligt medverka till att anläggningarna redan från början bliva

**Departements-
chefen.**

ur skyddssynpunkt ändamålsenligt planerade och utförda. Även om anledning saknas att antaga, att någon förändring härutinnan skulle inträda åtminstone i nuvarande läge, torde det dock med hänsyn till kraftförsörjningens utomordentliga betydelse för krigsberedskapen ej vara lämpligt att vidtagandet av åtgärder, avsedda att stärka kraftindustriens motståndskraft mot skadegörelse genom krigsåtgärder, göres beroende av frivilligt åtagande. Överbefälhavaren har också i sin framställning i ärendet förklarat sig anse, att en på frivillighetens grund baserad lösning av förevarande spörsmål icke kunde anses betryggande ur riksförsvarets synpunkt. Såsom de sakkunniga framhållit, synes det även vara önskvärt, att bestämmelser finnas, som hindra att ett eller annat företag underlåter att vidtaga skäligen åtgärder, vilka andra med större eller mindre uppoffringar underkastat sig.

Då utredning för närvarande pågår rörande omarbeting av luftskyddslagstiftningen i dess helhet, kan det emellertid, såsom framhållits i luftskyddsinspektionens och 1941 års hemortsförsvars-sakkunnigas yttranden i ärendet, ifrågasättas, huruvida det är lämpligt att redan nu utfärda särskilda föreskrifter rörande skyddsåtgärder för kraftanläggningarna. Nyssnämnda utredning lär dock ej bliva fullbordad inom sådan tid, att den reviderade luftskyddslagstiftningen kan träda i kraft förrän under nästkommande år. Med hänsyn härtill och då ett flertal ur kraftförsörjningssynpunkt viktiga anläggningar för närvarande äro under planering eller utförande, synes det ej vara tillrådligt att uppskjuta avgörandet av nu ifrågavarande lagstiftnings-spörsmål. De med kraftanläggningarnas skydd mot luftanfall och andra krigshandlingar förbundna frågorna äro för övrigt i flera avseenden av den speciella art, att en särslagstiftning rörande dem, såvitt nu kan bedömas, lär bli erforderlig även efter den blivande revisionen av den allmänna luftskyddslagstiftningen.

De sakkunnigas uppdrag avsåg närmast att utreda frågan om införande av författningsbestämmelser rörande skyldighet att vid utförande av nya kraftanläggningar vidtaga erforderliga skyddsåtgärder. Under framhållande av att gällande bestämmelser vore bristfälliga även i fråga om skyldighet att vidtaga åtgärder till skydd för befintliga anläggningar och att det vore värdefullt att enhetliga bestämmelser i nu ifrågavarande avseende erhöles för såväl nya som äldre anläggningar, hava de sakkunniga emellertid föreslagit, att de nya bestämmelserna skulle i lämplig utsträckning gälla även i fråga om befintliga anläggningar. Detta förslag, mot vilket någon erinran icke framställts, anser jag mig böra biträda.

Med hänsyn till det anförda har jag på grundval av de sakkunnigas förslag och med ledning av de däröver avgivna yttrandena låtit inom socialdepartementet upprätta förslag till *dels* lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, *dels* lag om ändrad lydelse av 11 § 5 mom. luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504), *dels* lag angående ändrad lydelse av 24 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., *dels* ock lag angående till-

lägg till lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Innan jag redogör för bestämmelserna i de sålunda upprättade lagförslagen har jag för avsikt att till särskild behandling upptaga tre huvudfrågor, nämligen *dels* frågan om vilka kraftanläggningar, som böra omfattas av de nya bestämmelserna, *dels* frågan om organisationen av kraftanläggningarnas luftskydd och *dels* frågan om kostnaderna för skyddsåtgärderna.

Lagstiftningens tillämpningsområde.

Den förberedande utredningen.

Ställföreträdande chefen för försvarsstaben framhöll i sin skrivelse den 9 juli 1941, att ett åläggande att vidtaga särskilda skyddsåtgärder borde — med hänsyn till de kostnader, som orsakades av kraven på luftskydds- och andra försvarsåtgärder — begränsas att gälla de ur allmän kraftförsörjningssynpunkt viktigaste anläggningarna, förslagsvis primärstationer med en sammanlagd installerad effekt av minst 1,000 kilowatt samt sekundär- (överförings-) stationer och ledningsnät med en spänning av minst 40 kilovolt.

Enligt en tabell, intagen i *vattenfallsstyrelsens* yttrande över nyssnämnda skrivelse, utgjorde den 1 augusti 1941 antalet kraftstationer med en maskineffekt av högst 2,000 kilowatt cirka 1,240, därav cirka 1,150 med en maskineffekt ej överstigande 1,000 kilowatt, och antalet större kraftstationer 104.

I anslutning till nämnda tabell anförde vattenfallsstyrelsen:

De små primärstationerna — under 1,000 kW — äro ju det ojämförliga flertalet och deras betydelse som kraftleverantörer till för försvaret och folkförsörjningen viktiga anläggningar av mindre betydelse. Samma torde kunna sägas vara fallet beträffande vattenkraftstationer med upp till 2,000 kW maskineffekt. Då sådana företag dessutom i regel icke torde kunna bära den fördyring av anläggningarna, som ett hänsynstagande till försvarssynpunkter i många fall måste medföra, synas de icke böra omfattas av bestämmelserna i deras helhet.

En annan faktor, som i detta sammanhang är av intresse, är antalet nyanläggningar över 1,000 kW under de senare åren. En uppgift å detta antal kan tjäna som grundval för bedömande dels av behovet utav granskning av planerna för anläggningarna dels ock av den arbetsbörda, som kan komma att åvila dem, åt vilka granskningen uppdrages.

Under de senare 10 åren ha tillhoppa 45 eller i medeltal 4.5 ny- eller ombyggnader av primärstationer med mer än 1,000 kW maskineffekt per år kommit till utförande. Sättes gränsen vid en maskineffekt av 2,000 kW bliva motsvarande siffror 33 och 3.3 Av dessa arbeten äro ej mindre än 27 resp. 22 eller i medeltal per år 2.7 resp. 2.2 nybyggnader. Siffrorna synas visa, att antalet anläggningar motiverar sagda granskning på samma gång som denna icke kan förmodas bliva alltför betungande.

I fråga om den föreslagna minimispänningen av 40 kilovolt för kraftledning hade vattenfallsstyrelsen intet att erinra. Beträffande transformator-

stationer ansåge styrelsen, att det borde fordras — förutom att de låge vid ledningsnät med nyssnämnda spänning — att de planerats eller inom de närmaste 5—10 åren vore avsedda att utbyggas för en effekt av minst 2,000 kilovoltampère.

Svenska kraftverksföreningen och *svenska elektricitetsverksföreningen* föreslog, att gränsen borde fixeras, i fråga om vattenkraftstationer, till en effekt vid medelvatten av 3,000 kilowatt och, i fråga om transformator- och mottagningsstationer, till en effekt av 3,000 kilovoltampère. Mot den föreslagna gränsdragningen för kraftledningar hade föreningarna intet att erinra.

De sakkunniga.

Rörande frågan å vilka kraftverk de nya bestämmelserna böra tillämpas hava de sakkunniga anfört:

I detta hänseende torde böra tjäna till ledning den organisation, som för närvarande fungerar för att samordna den mera betydelsefulla kraftproduktionen i landet (den centrala driftledningen) och som omfattar mer än nio tiondelar därav. Alla de företag, som ingå under denna ledning, samverka i större eller mindre grad. Om ett företag ingår i organisationen, kan detta sägas utgöra ett bevis på att företaget är av betydelse ur det helas synpunkt. Ehuru storleken varierar något inom olika delar av riket, kan det sägas, att de i organisationen ingående företagens kraftverk i allmänhet äro utförda med en turbineffekt av åtminstone 2,000 kilowatt. Denna gräns, som förordats av vattenfallsstyrelsen, torde därför vara lämplig. Med kraftverk åsyftas kraftstation jämte dammbyggnad och i anslutning därtill utförda anläggningar. Jämväl ångkraftverk av angiven storlek böra omfattas av lagstiftningen.

I fråga om bestämmelsernas tillämplighet å regleringsdammar hava de sakkunniga anfört, bland annat:

Vad angår självständiga dammbyggnader för vattenreglering, vilka icke ansluta till kraftstation, är det tydligen synnerligen angeläget, att åtminstone större anläggningar skyddas. Förstörelse av en viktig regleringsdamm kan ej blott medföra betydande förödelse nedströms i vattendraget utan även vålla stort avbräck i genomförandet av planerna för landets kraftförsörjning. Någon fullt rationell och samtidigt i tillämpningen klar och tydlig mätare på en regleringsanläggnings betydelse torde icke stå att finna. Ett sätt att bestämma storleksordningen på de anläggningar som böra räknas hit vore att kräva dels att anläggningen är belägen uppströms ett sådant kraftverk som förut nämnts dels ock att anläggningen är av väsentlig betydelse för dylikt kraftverk. För tillämpningen torde det emellertid vara enklare att rätta sig enbart efter vattenmagasinets volym. Gränsen torde kunna bestämmas till 100 miljoner kubikmeter.

Beträffande kraftledningar hava de sakkunniga — i överensstämmelse med vad som tidigare i ärendet förordats — ansett, att sådana ledningar, som vore avsedda för en spänning av minst 40 kilovolt mellan två ledare, skulle hänföras till dem, som borde vara underkastade särskilda bestämmelser ur skyddssynpunkt.

Även transformator- och kopplingsstationer vore, hava de sakkunniga framhållit, av den betydelse, att de i viss utsträckning borde om-

fattas av den nya lagstiftningen. Dit borde räknas transformator- och kopplingsstationer avsedda för en spänning av minst 40 kilovolt och en genomgångseffekt av minst 2,000 kilovoltampère.

Yttrandena.

De sakkunnigas förslag rörande bestämmelsernas tillämplighet å kraftverk samt transformator- och kopplingsstationer har föranlett följande uttalande av *svenska vattenkraftföreningen* och *svenska elektricitetsverksföreningen*:

Föreningarna hemställa, att gränserna beträffande elektriska kraftstationer samt transformator- och kopplingsstationer med spänning av minst 40 kilovolt fastställas i huvudsaklig överensstämmelse med de värden, som angåvos i föreningarnas tidigare yttrande i ärendet till försvarsstaben. För att få en gemensam gräns för elektriska vatten- och värmekraftstationer föreslås emellertid, att vattenkraftsstationernas effekt icke som då föreslogs räknas vid medelvatten. Gränssiffran för vatten- och värmekraftstationer synes även med fördel böra omräknas och ersättas med den för vattenkraftverk med 3,000 kilowatt medelvatteffekt och ångkraftverk med 3,000 kilowatt turbineffekt i stort sett ekvivalenta siffran 4,000 kilovoltampère *generatoreffekt*, då detta senare begrepp är lättare att objektivt fastställa än det i många fall mera tånjbara begreppet turbineffekt. Därest föreningarnas önskemål, att även de elektriska kraftstationernas effekt räknas som generatoreffekt i kilovoltampère, ej skulle kunna tillmötesgå, föreslås i förtydligande syfte att ordet turbineffekt ändras till primärmotoreffekt för att även inrymma dieselkraftverken.

Länsstyrelsen i Värmlands län har åberopat ett av överingenjören hos Uddeholms aktiebolag Filip Fredén avgivet yttrande, i vilket beträffande bestämmelsernas tillämplighet å transformator- och kopplingsstationer anföres, att den föreslagna undre gränsen 2,000 kilovoltampère förefölle väl låg; nämnda gräns borde höjas till åtminstone 3,000 kilovoltampère, vilken gräns bättre korresponderade med den föreslagna minimigränsen för kraftverk.

Kommerskollegium har ansett, att bestämmelserna borde göras tillämpliga å jämväl omformarestationer av samma storlek som den, vilken föreslagits för transformator- och kopplingsstationer.

Järnvägsstyrelsen har påpekat, att av de till järnvägsdriften hörande elektriska anläggningarna allenast Malmbanans transformatorstationer och 80 kilovolts överföringsledningar komme att falla under den föreslagna lagstiftningen. Då övriga för den elektriska tågdriften avsedda anläggningar ej berördes av lagstiftningen, syntes det lämpligt att även nyssnämnda transformatorstationer och överföringsledningar undantoges.

Beträffande bestämmelsernas tillämplighet å *regleringsdammar* har *överståthållarämbetet* anfört:

I fråga om anläggningar för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering har till lagstiftningens giltighetsområde hänförts vattenmagasin, som äro avsedda att rymma minst 100 miljoner kubikmeter. Vid denna gränsdragning har man, enligt vad de sakkunnigas utredning giver vid handen, tagit hänsyn till dels vattenmagasinens betydelse ur kraftförsörjningssynpunkt, dels den fara för skadegörelse å nedströms liggande områden, som en

sprängning av regleringsdammarna skulle medföra. Enligt ämbetets förmanande kan emellertid icke vattenmagasinets rymd vara helt normgivande vid denna gränsdragning. När det gäller att bedöma faran för nedanför liggande trakter, äro i främsta rummet dessa traktors geografiska struktur samt upp-dämningens höjd av vikt. Och vad angår vattenmagasinets betydelse ur kraft-försörjningssynpunkt synes även frågan om vad kraften användes till kunna spela en viss roll. Vid en mindre regleringsanläggning, som erfordras för att förse en del krigsviktiga industrier med elektrisk kraft, lärer sålunda vidta-gandet av skyddsåtgärder kunna vara mera påkallat än vid en större regle-ringsanläggning, av vilken krigsberedskapen icke är i lika hög grad beroende. Med hänsyn till det nu anförda vill ämbetet förorda en mindre schematisk norm för bestämmande av lagstiftningens giltighet å regleringsanläggningar.

I det av *länsstyrelsen i Värmlands län* åberopade, av överingenjören Fre-dén avgivna yttrandet anføres rörande gränsdragningen i fråga om reglerings-dammar:

Vattenmagasinets volym har givetvis betydelse med hänsyn till de skador ett dammbrott kan åstadkomma genom översvämning av nedanför liggande flodfåra. Denna bestämningsgrund synes emellertid vara mindre lämplig, enär ett vattenmagasins betydelse entydigare kommer till uttryck, om magasinets energivolym angives. Om ett magasin på exempelvis 100 mill. kbm utnyttjas i en kraftstation med 10 m fallhöjd eller i en serie av kraftstationer med sam-manlagt 200 m fallhöjd, blir ju magasinets betydelse väsentligt olika. Som bedömningsgrund för regleringsdammar anser jag därför att den bakom dam-men liggande vattenvolymens utnyttjbarhet mätt i mill. kWh bör vara ut-slagsgivande.

Departem-
ents-
chefen.

Uppenbarligen böra endast sådana anläggningar, som äro av väsentlig be-tydelse för rikets kraftförsörjning, underkastas den nya lagstiftningen. Vis-serligen är icke enbart storleken av en anläggning avgörande för densammas betydelse för kraftförsörjningen, men då det för underlättande av bestäm-melsernas tillämpning måste anses vara värdefullt, att deras tillämpningsom-råde blir så entydigt som möjligt angivet, och detta bäst torde kunna ske genom att — såsom de sakkunniga föreslagit — angiva anläggningarnas stor-lek, anser jag mig böra förorda en gränsdragning efter denna princip. En större anläggning lärer väl ock såsom regel vara värdefullare för landet än en mindre.

Vad kraftverken beträffar föreslog ställföreträdande chefen för försvars-staben i den skrivelse, som ligger till grund för den senare verkställda utred-ningen i ärendet, att sådana verk skulle medtagas, vilkas sammanlagda tur-bineffekt utgjorde minst 1,000 kilowatt. Vattenfallsstyrelsen föreslog emeller-tid i sitt yttrande över skrivelsen, att gränsen skulle höjas till 2,000 kilowatt. Styrelsen framhöll därvid, att kraftverk med en lägre effekt än 2,000 kilo-watt i allmänhet hade mindre betydelse såsom kraftleverantörer till för för-svaret och folkförsörjningen viktiga anläggningar ävensom att sådana kraft-verk i allmänhet ej kunde bära den fördyring, som ett hänsynstagande till för-svarssynpunkter i många fall skulle medföra. Svenska vattenkraftföreningen och svenska elektricitetsverksföreningen föreslogo för sin del att gränsen borde sättas vid en turbineffekt av 3,000 kilowatt. De sakkunniga hava för-

ordat den av vattenfallsstyrelsen föreslagna gränsdragningen. Invändning häremot har framställts endast av nyssnämnda två föreningar, som vidhållit sin tidigare ståndpunkt, därvid dock föreslagits, att gränssiffran skulle angivas icke i turbineffekt utan i generatoreffekt, enär sistnämnda begrepp vore lättare att objektivt fastställa än det i många fall mera tänjbara begreppet turbineffekt. Då siffran 3,000 kilowatt turbineffekt i stort sett vore ekvivalent med siffran 4,000 kilovoltampère generatoreffekt, hava föreningarna hemställt, att bestämmelserna måtte göras tillämpliga allenast å kraftverk med minst nämnda generatoreffekt. För egen del anser jag skäl ej föreligga att frågå de sakkunnigas av övriga remissmyndigheter i denna del tillstyrkta förslag i vidare mån än att gränssiffran lämpligen torde böra angivas i generatoreffekt i stället för i turbineffekt. Jag förordar alltså, att bestämmelserna göras tillämpliga å kraftverk, avsedda för en generatoreffekt av minst 2,500 kilovoltampère, vilken siffra närmast kan anses motsvara en turbineffekt av 2,000 kilowatt.

I överensstämmelse med de sakkunnigas förslag torde i fråga om regleringsdammar vattenmagasinets volym böra vara avgörande för bestämmelsernas tillämplighet och gränsen lämpligen kunna sättas vid 100 miljoner kubikmeter.

Beträffande elektriska ledningar föreligger enighet om att sådana ledningar böra omfattas av lagen, vilka äro avsedda för spänning av minst 40 kilovolt mellan två ledare.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle bestämmelserna vidare tillämpas å transformator- och kopplingsstationer, vilka äro avsedda för spänning av minst 40 kilovolt och en genomgångseffekt av minst 2,000 kilovoltampère. Sistnämnda siffra torde böra höjas till 2,500, därest såsom jag förordat gränsen i fråga om kraftverk bestämmes till en generatoreffekt av 2,500 kilovoltampère.

Då enligt vad jag inhämtat praktiskt taget samtliga omformarestationer av den storleksordning, som skulle motivera, att de underkastades de nya bestämmelserna, tillhöra statens järnvägar, torde det ej vara erforderligt att, såsom kommerskollegium föreslagit, utsträcka bestämmelsernas tillämplighet till dylika anläggningar. Å andra sidan lärer skäl ej föreligga att, såsom järnvägsstyrelsen ifrågasatt, från tillämpligheten undantaga vissa statens järnvägar tillhöriga transformatorstationer och ledningar. Anledningen till att styrelsen ifrågasatt ett sådant undantag torde hava varit, att styrelsen utgått ifrån, att dessa anläggningar eljest skulle komma att lyda under annan luftskyddsmyndighet än styrelsen. Så behöver emellertid, enligt vad jag senare återkommer till, ej bliva fallet.

Organisationen.

Den förberedande utredningen.

Enligt *ställföreträdande chefens för försvarsstaben* skrivelse den 9 juli 1941 borde, innan nya kraftanläggningar påbörjades, ritningar och planer för

granskning beträffande anläggningarnas ändamålsenlighet ur försvarssynpunkt insändas till chefen för försvarsstaben. De erinringar och förslag, som därvid kunde komma att framställas, skulle i möjligaste mån efterkommas, innan koncession för anläggningarnas utnyttjande beviljades.

Vattenfallsstyrelsen framhöll med anledning härav, att det vore av vikt att ett tillvägagångssätt användes, som icke vållade försening vid utbyggandet av kraftstationer. Efterfrågan på ny kraft kunde ofta uppkomma mycket snabbt, varför projektering, beslut och byggnad måste gå i snabbt tempo. Därtill komme att många problem av byggnadsteknisk, ekonomisk och försvarsteknisk art uppkomme först under byggnadstiden, varför försvarsåtgärderna icke med säkerhet kunde föreslås redan från början.

Enligt styrelsens mening borde till försvarsstabens förfogande stå en permanent kommission för att deltaga i överläggningar mellan företagaren och försvarsstaben. Rörande denna kommission anförde styrelsen:

Inom kommissionen skulle vara representerad sakkunskap på det tekniskt-ekonomiska kraftförsörjningsområdet samt på luftskyddsområdet. Vid överläggningarna skulle klarläggas bland annat den ekonomiska ram, inom vilken företagaren ansåg sig kunna åstadkomma försvarsanordningar, samt fastslås, varuti dessa huvudsakligen borde bestå. Om enighet härutinnan icke ernåddes, kunde frågan för avgörande hänskjutas till skiljeman, exempelvis den vattenrättsdomare, under vilkens prövning stationens utförande föll. Företagaren kunde sedan efterhand underställa försvarsstaben vederbörliga ritningar för godkännande. Det synes vara av stor fördel om genom en dylik fast kommission kunde skapas en viss garanti för en samlad erfarenhet på området och en konsekvent handläggning av dessa ärenden.

Beträffande ledningsbyggande framhöll styrelsen, att därför i allmänhet krävdes koncession och att försvarsstaben redan tillförsäkrat sig viss granskning beträffande utförandet. I fråga om granskningen av planer för anläggning av sekundärstationer kunde möjligen ett liknande förfarande, som av styrelsen angivits för kraftstationer, tillämpas eller ock kontrollen ordnas genom kommerskollegium såsom för ledningar. Samråd i fråga om statliga anläggningars utförande syntes lämpligen kunna äga rum på det sätt som nu praktiserades.

Svenska vattenkraftföreningen och *svenska elektricitetsverksföreningen* anförde rörande det ifrågasatta granskningsförfarandet bland annat:

Chefens för försvarsstaben skrivelse innehåller icke några anvisningar om hur den ifrågasatta granskningen skall ordnas. Föreningarna äro ej heller beredda att lämna något genomarbetat förslag i detta avseende men ha ansett det lämpligt att, utan slutligt ståndpunktstagande, i det följande skissera ett förfarande och i samband därmed beröra några synpunkter, som enligt föreningarnas uppfattning böra beaktas.

Man torde kunna förutsätta, att flertalet byggherrar på tidigast möjliga stadium av projekteringsarbetet för en kraftanläggning av det ena eller andra slaget komma att söka kontakt med försvarsstaben för att få taga del av de militära krav, som kunna komma att ställas på anläggningen. Föreningarna utgå härvid från att vederbörande byggherre under ärendets handläggning och innan chefen för försvarsstaben fattar beslut i ärendet utan besvärande

omgång får framlägga sin uppfattning och göra de kompletterande förslag, som kunna befinnas lämpliga. En förutsättning härför är, att chefen för försvarsstaben för detta ändamål kan avdela sakkunnig personal, som kan beredas tillfälle att kontinuerligt följa utvecklingen.

Tidsmomentet i granskningsförfarandet är härvidlag av stor betydelse. För ett stort kraftföretag, som i huvudsak avsätter sin kraft för tillgodoseendet av behovet inom ett stort område, är kraftbehovets stegring betydligt lättare att förhandsbedöma än för ett företag med mera begränsad utsträckning av distributionsområdet, inom vilket ett enda nytillkommande kraftbehov kan bli av väsentlig storleksordning i förhållande till det tidigare totalbehovet. Även ett företag, som säljer tillskottskraft till andra kraftföretag med egen råkraftförsörjning och med möjligheter att tillgodose det ökade kraftbehovet från olika håll, kan plötsligt ställas inför nödvändigheten att snabbt igångsätta en nybyggnad. Många av de militära krav, som kunna ställas på en anläggning, äro av den art, att arbetet kan påbörjas utan att detaljerna i detta avseende äro ordnade. Skall emellertid granskningen även avse exempelvis anläggningens inkl. ställverkets inpassande i terrängen, vattenvägnarnas utformning, stationens placering ovan eller under jord, bombskyddstak, generatorernas placering ovan eller under övre vattenytan o. d., kan arbetet redan från början vara beroende av hur stationen skall se ut i färdigt skick. En utdragen prövning kan i dylikt fall betyda ett avsevärt försenande av anläggningens igångsättning. Ett granskningsförfarande bör därför förknippas med bestämmelse om att den granskande inom viss tidsfrist, förslagsvis två veckor, bör lämna ett förhandsbesked, och att slutligt besked bör lämnas inom förslagsvis en månad efter det byggherren inlämnat ett definitivt förslag.

Chefen för försvarsstaben förutsätter, att gjorda erinringar och förslag skola i möjligaste mån efterkommas, innan koncession för anläggningarnas utnyttjande beviljas.

Enligt föreningarnas uppfattning är det emellertid i hög grad önskvärt, att nu förefintliga instansvägar i görligaste mån följas. Avsikten med tillkomsten av vattenlagen var bl. a., att avgörandet rörande tillkomsten av ett vattenkraftverk, som tidigare legat på flera händer och föranlett utdragen rättslig behandling, skulle kunna förenklas och påskyndas. Förslag till nya vattenkraftverk granskas nu och godkännas av vederbörande vattendomstol. Vattendomstolen synes även beträffande försvarsåtgärderna vara lämplig instans, i de fall att byggherren icke åtnöjer sig med chefens för försvarsstaben förslag och erinringar. Härvid skulle vattendomstolen, efter att ha hört luftskyddsinspektionen, äga att ålägga byggherren att utföra av chefen för försvarsstaben yrkade åtgärder intill en gräns, som kan betraktas som rimlig med hänsyn till anläggningens storlek och räntabilitet, varvid den övre gränsen för merkostnaderna borde fixeras till en viss del av totala anläggningskostnaden, förslagsvis en trettiondel. Vattendomstolen skulle därvid endast äga att taga ställning till det ekonomiska avgörandet om en viss åtgärd skall vidtagas eller icke. I senare fallet bör, innan domen fälles, chefen för försvarsstaben beredas tillfälle att modifiera tidigare förslag.

För vattenkraftstationer skulle gången av förfarandet kunna bli följande. De för vattendomstolens nuvarande granskning utarbetade ritningarna äro i väsentlig grad tillräckliga för det militära bedömandet men kunna i vissa avseenden behöva kompletteras. Med stöd av inkomna ansökningshandlingar avgör vattendomstolen, om anmälningsplikt föreligger, varefter domstolen insänder den generella ansökan jämte event. erforderlig komplette-

ring till chefen för försvarsstaben för yttrande. Alternativt kan ifrågasättas, att chefen för försvarsstaben liksom kammaradvokatfiskalsämbetet kallas till vattendomstolens sammanträde för att där, om han så anser erforderligt, föra talan. I bägge fallen förutsättes, att talan föres inför lyckta dörrar och att handlingar av militär natur hemligstämplas.

Beträffande de statliga vattenkraftverken, för vilka Kungl. Maj:t äger att fatta beslut om avvägningen mellan militära och kronans-byggherrens ekonomiska intressen, och de kommunala och privata vattenkraftverk, beträffande vilka chefens för försvarsstaben yttrande redan inhämtats och godtagits av byggherren, synes förfarandet vid vattendomstolen kunna förenklas till en anmälan från chefen för försvarsstaben, att förslaget godkännes.

För kraftledning, vilka äro koncessionspliktiga, äger redan nu en granskning rum från chefens för försvarsstaben sida. Avvägningen mellan de militära och allmänt-ekonomiska kraven kommer, såsom förut angivits, i dylikt fall att ligga på Kungl. Maj:t. Föreningarna förutsätta, att kommerskollegium, som närmast har att granska förslagen, skall ha skyldighet att efter att ha hört byggherren göra ett dylikt bedömande och att Kungl. Maj:t vid frågans avgörande även fäster avseende vid de ekonomiska synpunkterna. Transformator- och mottagningsstationer utgöra integrerande delar av kraftledningarna, varigenom kommerskollegium får förutsättas få kännedom om dylika stationer, varför motsvarande förfarande bör kunna komma till användning i tillämpliga delar. Alternativt kan beträffande dessa senare anläggningar ifrågasättas, att luftskyddsinspektionens yttrande inhämtas.

Föreningarna betonade vidare önskvärdheten av att de nuvarande allmänna militära kraven på kraftutbyggandet sammanställdes och tillställdes kraftföretag och konsulterande på kraftområdet samt att de erfarenheter, som gjordes i den statliga försöksverksamheten på området, måtte göras bekanta inom den trängre krets av fackmän, som i sin dagliga gärning hade anledning att taga ställning till hithörande spörsmål.

Överbefälhavaren framhöll i sin i ärendet gjorda framställning, att undersökning borde ske rörande ett lämpligt rättsförfarande och lämplig instans för granskning av arbetsplaner och ritningar, t. ex. en permanent kommission.

De sakkunniga.

Efter att hava erinrat om att statens vattenfallsverk och ett antal enskilda kraftverk för närvarande i luftskyddshänseende vore undantagna från de vanliga luftskyddsmyndigheternas — länsstyrelsernas och luftskyddschefernas — handläggning och att vattenfallsstyrelsen i stället fungerade såsom luftskyddsmyndighet hava de sakkunniga rörande prövningen av frågor om skyddsåtgärder för nu ifrågavarande kraftanläggningar anfört:

Rent principiellt vore det mest följdriktigt, att alla frågor om skyddsåtgärder mot anfall från luften och annan skadegörelse prövades av luftskyddsmyndigheten, vilken ju har ansvaret för att anläggningarna under krig kunna fylla sin uppgift. Då kostnaderna för dylika skyddsåtgärder kunna uppgå till betydande belopp, torde det dock vara mindre lämpligt, att vattenfallsstyrelsen — som själv driver sådan industri varom här är fråga — skall bestämman, vilka åtgärder i viss mån konkurrerande företag skola utföra. I allt fall gäller detta större frågor. Bland annat för funktionsdugligheten hos den

på frivillig grund baserade centrala driftledningen är det önskvärt, att styrelsen icke tvingas in i motsatsställning till de företag, med vilka styrelsen samarbetar. Detta förhållande kan sägas vara ett skäl för att helt överflytta vattenfallsstyrelsens befogenheter i luftskyddshänseende på ett annat organ. En dylik rubbning av den nuvarande organisationen skulle emellertid verka störande. Emot den antydda överflyttningen kan även anföras, att styrelsen i särskild grad besitter den tekniska sakkunskap, som är nödvändig för att bedöma kraftverkens luftskyddsfrågor, och att ett särskilt organ, även om det tillföres sådan sakkunskap, likväl kan komma att stå mer eller mindre främmande för de tekniska och ekonomiska problem, vilka för det affärsdrivande verket äro ständigt aktuella.

Goda skäl tala sålunda för att vattenfallsstyrelsen alltjämt bör vara luftskyddsmyndighet. Trots den principiella invändning, som enligt vad nyss sagts kan riktas mot denna anordning, vilja de sakkunniga dessutom föreslå, att styrelsens befogenheter utvidgas till att gälla alla de anläggningar, som de sakkunniga ansett böra ingå under nu ifrågavarande lagstiftning. Det förefaller nämligen önskvärt att i görlig mån hos en myndighet samla överblicken av alla kraftanläggningar, som ansetts vara av den vikt, att de underkastats lagstiftningen. Att dessa anläggningar fungera är ju en förutsättning för att den centrala driftledningen skall kunna fylla sin uppgift under krig. Tydliga kan det icke påräknas, att länsstyrelser och luftskyddschefer skola kunna med någon större kraft ingripa mot mera betydande företag i frågor, för vilkas bedömande tarvas en teknisk kompetens, som de icke själva förfoga över.

De sakkunniga hava emellertid icke förbisett, att det av prakiska skäl kan vara önskvärt att en viss anläggning står under tillsyn av den vanliga luftskyddsmyndigheten, även om anläggningen är av den storleksordning som förut nämnts. En undersökning bör därför i varje särskilt fall äga rum, innan vattenfallsstyrelsen utses till luftskyddsmyndighet.

Beträffande spörsmålet, vilken instans, som i viktigare frågor borde äga avgörandet, hava de sakkunniga yttrat, bland annat:

Svenska vattenkraftföreningen och svenska elektricitetsverksföreningen ha under detta ärendes förberedande behandling i sitt yttrande till chefen för försvarsstaben förordat, att prövning av fråga om skyddsåtgärder vid vattenkraftstationer skall äga rum vid vattendomstol. Såsom skäl härför ha föreningarna i främsta rummet framhållit, att det vore i hög grad önskvärt att nu förefintliga instansvägar i görligaste mån följas. Vattendomstolen skulle enligt deras förslag, efter att ha hört luftskyddsinspektionen, äga att ålägga byggherren att utföra av chefen för försvarsstaben yrkade åtgärder intill en gräns, som kunde betraktas som rimlig med hänsyn till anläggningens storlek och räntabilitet, varvid den övre gränsen för merkostnaden borde fixeras till en viss del av totala anläggningkostnaden, förslagsvis en trettiondel. Beträffande koncessionspliktiga kraftledningar ha föreningarna ansett, att frågan om vidtagande av åtgärder borde prövas i samband med koncessionsfrågan, och att kommerskollegium, som närmast hade att granska dylika ärenden, skulle göra ett bedömande i frågan.

Denna lösning kan synas ligga nära till hands. Önskemålet att ej skapa någon ny instansordning är i och för sig synnerligen beaktansvärt, och det är nödvändigt att tillse, att ej onödiga dröjsmål vållas. Vid närmare prövning torde dock icke kunna bestridas, att lösningen är förenad med vissa olägenheter.

Föreningarnas förslag sammanhänger med att deras uppmärksamhet varit

inriktad främst på nyanläggningar. Såsom förut nämnts kan emellertid lagstiftningen icke uteslutande hänföra sig därtill. Redan av denna grund medför den väg, som anvisats av föreningarna, svårigheter, i det att frågan om vidtagande av åtgärder, som ej föreskrivits i samband med en anläggnings tillkomst, icke lämpligen kan prövas av vattendomstol.

En invändning av än större tyngd är, att vattendomstols prövning av vattenkraftanläggningar icke avser annat än att reglera förhållandena mellan olika allmänna eller enskilda intressen i vattendraget, bortsett från att vattendomstolen även äger medgiva expropriationsrätt till annans mark m. m. Härav följer, att vattendomstolen icke har att taga ställning till frågan om lämpligaste sättet för utförandet av de delar av en anläggning, som ej äro avsedda att komma till utförande i vattendraget eller eljest inverka på vattenförhållandena. Det är sökandens ensak att, med iakttagande av eljest gällande byggnadsföreskrifter, utföra dessa på det sätt han finner bäst överensstämmande med egna intressen. Föreningarnas förslag innebär åter, att vattendomstolen skall pröva jämväl de delar av anläggningen, med vilka domstolen nu ej har att taga någon befattning. Detta skulle utgöra en principiell nyhet. Då vattendomstolens uppgift ej lämpligen bör utsträckas till områden, som ligga mer eller mindre fjärran från dess egentliga arbetsfält, ha de sakkunniga icke ansett sig böra förorda, att vattendomstol blir prövningsinstans i fråga om skyldigheten att utföra luftskyddsåtgärder och därmed jämställda anstalter vid anläggningen.

I detta sammanhang kan anmärkas, att det helt naturligt är uteslutet att låta vattendomstol pröva frågan om skyddsåtgärder vid ångkraftverk.

I fråga om ledningar och transformatorstationer utgå föreningarna från att prövning skulle kunna ske i samband med beviljandet av koncession. Härmed vinnes emellertid helt naturligt icke någon kontroll över befintliga anläggningar. Såsom kommerskollegium anfört är det vidare tvivel underkastat, huruvida den koncessionsprövning beträffande ledningar, som avses i 1902 års lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, kan anses innefatta transformatorstationer, som äro avsedda att komma till utförande i samband med ledning. Dessutom förekommer enligt vad kollegiet anfört, att transformatoranläggningar utbyggas i befintlig ledning, för vilken koncession redan beviljats. Någon fullgod lösning för dessa anläggningars del kan av dessa skäl icke vinnas inom ramen för 1902 års lag.

En enhetlig, sakkunnig och snabb prövning av föreliggande frågor bör eftersträvas. Det kunde måhända ifrågasättas att förlägga denna prövning hos luftskyddsinspektionen. Inspektionen såsom sådan torde emellertid icke vara lämpad för att omhändertaga en dylik uppgift, som fordrar ingående förtrogenhet med kraftanläggningars utförande och ekonomi. Uppgiften skiljer sig från inspektionens övriga mera allmänt övervakande verksamhet även på det sättet, att den går ut på granskning av planläggningen av varje särskild anläggning och vad som kan och bör göras till dess skydd. I anslutning till en tanke, som kommit till uttryck i vattenfallsstyrelsens och överbefälhavarens skrivelser, nämligen om inrättande av en permanent kommission för hithörande frågor, vilja de sakkunniga i stället föreslå, att en central nämnd inrättas. En på lämpligt sätt sammansatt nämnd bör kunna vinna överblick av det hela och verksamt bidra till ändamålsenlighet och konsekvens i åtgärderna. Enligt de sakkunnigas mening bör nämnden bestå av en lagfaren ordförande, t. ex. en vattenrättsdomare, en representant för försvarsstabens, en för vattenfallsstyrelsen, en för luftskyddsinspektionen och en för kommunala och enskilda företag. Om nämnden — för-

slagsvis benämnd skiljenämnden för kraftverkens luftskydd — erhåller en sådan sammansättning, kommer den att inom sig äga tillgång till för vanliga fall behöflig sakkunskap, samtidigt som representanter för berörda intressen få tillfälle att utan omgång framföra sina synpunkter mot varandra. Vid behov böra särskilda experter kunna anlitas.

Då ifrågavarande anläggningar redan äro sammanknutna till ett samkörande kraftverksnät, alla tjäna ett gemensamt syfte av största betydelse för landet och frågan om skyddsåtgärder särskilt med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna fordrar en enhetlig och ingående bedömning, synes det motiverat, att ett särskilt organ finnes för ändamålet. De sakkunniga kunna erinra om att en särskild nämnd funnits böra inrättas för reglering av kraftverkens kraftpriser.

Hittillsvarande erfarenhet talar för att en sådan nämnd som här föreslagits icke alltför ofta behöver tagas i anspråk för att slita uppkomna tvister. Det kan förväntas, att i regel anläggaren rättar sig efter anvisningar, som givas vid samråd med försvarsstaben och luftskyddsmyndigheten, eller att önskemålen från olika sidor redan vid en sådan förhandsgranskning sammanjämkas. En fördel med nämndens inrättande bör vara, att den kan rådfrågas efter hand och sålunda, samtidigt som den är dömande myndighet, kan fungera såsom en sådan sakkunnig kommission som vattenfallsstyrelsen och överbefälhavaren efterlyst. Beträffande ärendenas gång må i övrigt framhållas, att försvarsstabens och luftskyddsmyndighetens synpunkter kunna preliminärt under hand inhämtas på ett mycket tidigt stadium i syfte att underlätta det fortsatta projekteringsarbetet. Särskilt är det angeläget, att samråd äger rum med försvarsstaben. Då det är i anläggarens eget intresse, att han i god tid erhåller kännedom om de krav, som av chefen för försvarsstaben ställas på anläggningen, har någon lagbestämelse om att han skall vända sig till staben icke ansetts erforderlig. Av blivande instruktion för skiljenämnden bör emellertid lämpligen framgå, att innan handlingarna framläggas för nämnden erforderligt samråd med försvarsstaben bör ha ägt rum samt att, om detta ej skett, nämnden skall inhämta yttrande från chefen för försvarsstaben.

Ansökan om tillstånd till vattenbyggnad kan ingivas till vattendomstol utan att frågan om skyddsåtgärder ännu prövats av nämnden; helst bör dock redan vid sådan ansöknings ingivande vara klarlagt, vilka åtgärder, som erfordras beträffande de egentliga vattenbyggnaderna. Att vattendomstol icke behöver pröva frågan, hur själva kraftstationen jämte vad därtill hörer — såsom ställverk m. m. — skall utföras, bör medföra en tidsvinst, enär till följd därav handläggningen vid vattendomstolen kan fortgå vid sidan av den utredning, som erfordras beträffande de delar av anläggningen som icke innefatta byggande i vatten.

De sakkunniga hava vidare framhållit, att det kunde ifrågasättas, huruvida anledning finnes att till skiljenämndens prövning hänskjuta jämväl frågor om skyddsåtgärder vid statens anläggningar. Att staten låte utföra åtgärder minst i den omfattning, som den krävde av andra, finge anses självklart. Å andra sidan vore det mera tilltalande att icke göra undantag för statens verk. Och nämnden borde även för dem få en praktisk funktion att fylla, i det att i densamma gäves tillfälle till meningsutbyte jämväl i frågor rörande statens verk, därest tvekan rådde om vad som borde göras för att uppnå önskvärdt skydd.

I fråga om förhållandet mellan skiljenämndens prövning och vattendomstolens funktion i mål angående vattenkraftanläggningar hava de sakkunniga framhållit, bland annat, att det tillkomme nämnden att bestämma, i vad mån skyddsåtgärder skulle vidtagas, under det att vattendomstolen hade att i vattenmålet giva eventuellt erforderliga föreskrifter, hur dessa åtgärder skulle inpassas i vattenbyggnaden. Någon uttrycklig bestämmelse, som angåve att vattendomstolen icke på grund av nämndens beslut finge åsidosätta de intressen, som domstolen vore satt att tillvarata, torde icke erfordras. För övrigt vore det uppenbart, att nämnden icke komme att meddela så detaljerade bestämmelser, att vattendomstolen kände sig inskränkt i friheten att giva sitt tillstånd den utformning, som domstolen efter syn på platsen funne vara den bästa.

Beträffande ärenden rörande koncession för kraftledningar hava de sakkunniga påpekat, att det vore tydligt, att vad skiljenämnden uttalade om en tilltänkt kraftledning ej kunde vara bindande för Kungl. Maj:ts prövning i koncessionsärendet. Om Kungl. Maj:t funne annan sträckning böra medgivas än den nämnden förordat, stode det öppet. Vilka särskilda skyddsåtgärder koncessionsinnehavaren skulle utföra, skulle dock bestämmas av nämnden.

Slutligen hava de sakkunniga rörande luftskyddsmyndighetens uppgift anført:

Såsom förut nämnts torde, även om en skiljenämnd med angiven uppgift inrättas, vattenfallsstyrelsen böra vara luftskyddsmyndighet. Denna kombination torde icke behöva medföra några svårigheter i tillämpningen. Luftskyddsmyndigheten har tillsynen över att erforderliga skyddsåtgärder planeras och bär ansvaret för att sådana anstalter, med eller utan föregående prövning av nämnden, verkligen komma till utförande. Den utgör sålunda ett pådrivande tillsynsorgan. Efter inrättande av den föreslagna nämnden torde luftskyddsmyndigheten icke för denna uppgifts fullgörande ha behov av att meddela förelägganden. För detta ändamål synes den i stället böra äga att hänvända sig till nämnden. En sådan uppdelning torde vara ägnad att giva klara och enkla linjer, samtidigt som man tillgodoser det förut berörda önskemålet att vattenfallsstyrelsen icke bör tvingas in i motsatsställning till dem, med vilka styrelsen samarbetar. Mot de sakkunnigas förslag i denna del kan möjligen invändas, att till nämnden icke böra hänskjutas ärenden av hur obehörligt art som helst. Det är emellertid att märka, att de företag, som äro inordnade under den centrala driftledningen, alla äro av den storleksordning, att svårighet för vattenfallsstyrelsen att vinna förståelse för befogade önskemål icke gärna kan uppkomma, när saken är av ringa betydelse. Endast när ärendet gäller åtgärd, som drager dryg kostnad eller eljest t. ex. ur principiell synpunkt är av särskild vikt, torde i praktiken kunna uppkomma så skiljaktiga meningar, att de icke kunna godvilligt sammanjämkas. Någon kategorisklyvning alltefter ärendenas beskaffenhet synes fördenskill icke behöflig. Denna ståndpunkt möjliggör väsentligt enklare bestämmelser i ämnet; bland annat undvikas alla föreskrifter om instansordningen för det fall, att någon ville överklaga beslut, som luftskyddsmyndigheten skulle äga att meddela.

Omnämnas bör slutligen, att enligt de sakkunnigas förslag talan mot skiljenämndens beslut skulle få fullföljas till Kungl. Maj:t.

Yttrandena.

I fråga om den av de sakkunniga föreslagna organisationen har *luftskyddsinspektionen* förklarat, att bland inspektionens fast anställda sakkunniga yppats tvekan om nödvändigheten och lämpligheten av att för prövning av vissa frågor i samband med kraftverkens luftskydd tillsätta en särskild nämnd, och 1941 års *hemortsförsvars*sakkunniga hava framhållit, att de icke kunnat finna, att bärande skäl anförts för inrättande av den föreslagna nämnden. De uppgifter, som föreslagits skola åligga nämnden, borde i stället uppdragas åt vattenfallsstyrelsen och ärendena underställas Kungl. Maj:ts prövning i de fall, när statsmedel erfordrades.

I övriga yttranden har de sakkunnigas förslag i nu förevarande del i allt väsentligt tillstyrkts.

Beträffande den föreslagna nämndens sammansättning har *överståthållarämbetet* ifrågasatt, huruvida den ej borde kompletteras med representanter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt kommerskollegium, vilka myndigheter utövade statens kontrollerande myndighet gentemot kommunala och enskilda företagare. Enligt de sakkunnigas förslag skulle staten, vad anginge frågor om kraftanläggningar och kraftdistribution företrädas allenast av en representant för statens affärsdrivande verk på detta område, nämligen vattenfallsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* har ansett, att det vore angeläget att länsstyrelserna bleve representerade i skiljenämnden. *Länsstyrelserna i Älvsborgs och Jämtlands län*, *svenska stadsförbundet* samt *svenska vattenkraftföreningen* och *svenska elektricitetsverksföreningen* hava hemställt, att de kommunala och de enskilda kraftföretagen måtte erhålla var sin representant i nämnden. De två föreningarna hava härom anført:

De sakkunniga ha föreslagit, att de kommunala och enskilda företagen skulle ha en gemensam representant i nämnden. Föreningarna hemställa emellertid, att vardera gruppen erhåller en representant och att i konsekvens därmed ordföranden erhåller utslagsröst. Som motiv härför vilja föreningarna anføra, att icke blott de skyddstekniska avgörandena ställa sig väsentligt olika beträffande, å ena sidan, fördelningsstationer och högspända kabel-linjer i städerna och, å den andra, övriga kraftanläggningar utan även att de ekonomiska bedömandena bliva skiljaktiga, när det gäller ett kommunalt och ett icke kommunalt företag. Om man därför vid gemensam representation i nämnden icke skulle kunna såsom representant förvärva någon av de ytterligt få personer, som behärskar alla dessa frågor, skulle nämnden icke innefatta erforderlig sakkunskap.

Svenska stadsförbundet har framhållit, att kommunerna, om de sakkunnigas förslag genomfördes, ej skulle få någon garanti för att de genom en representant för kommunerna bleve i tillfälle att inom nämnden klargöra den finansiella sidan av ett föreliggande ärende, under det att däremot den med kommunerna konkurrerande vattenfallsstyrelsen alltid komme att deltaga i

ärendenas prövning. I ett av länsstyrelsen i Jämtlands län åberopat yttrande av Hissmofors aktiebolag har i denna del anförts:

För att nämnden skall kunna fylla sin uppgift att icke blott bedöma, vilka skyddsåtgärder som i varje fall äro önskvärda, utan även att tillse, att dessa i varje fall bliva så litet betungande som möjligt för den enskilde företagaren, kan ifrågasättas, om ej nämnden borde erhålla en med hänsyn till det enskilda intresset mera betryggande sammansättning, eller minst två, helst tre ledamöter representerande kommunala och enskilda företag.

Ställföreträdande chefen för försvarsstaben har framhållit, att det vore av största vikt, att chefen för försvarsstaben bereddes tillfälle att i god tid till vederbörande företagare framföra de krav, som ur militär synpunkt kunde komma att ställas på en ny- eller ombyggnad. Det kunde därför ifrågasättas, huruvida icke i den föreslagna lagen borde intagas en föreskrift om skyldighet att samråda med chefen för försvarsstaben.

Svenska vattenkraftföreningen och *svenska elektricitetsverksföreningen* hava i fråga om den förberedande behandlingen av nu ifrågavarande ärenden anført:

De sakkunniga förutsätta, att, när frågan gäller en ny kraftanläggning, ägaren i regel redan på förhand inhämtar luftskyddsmyndighetens och särskilt försvarsstabens synpunkter. Härigenom underlättas det fortsatta projekteringsarbetet. Samtidigt vinnes, att ledamöter i nämnden redan under det förberedande arbetet kunna fungera såsom sakkunnigkommission. Föreningarna förutsätta nämligen, att försvarsstaben respektive luftskyddsmyndigheten härvidlag har tillfälle att låta sig representeras av den person, som blir föredragande vid ärendenas eventuella handläggning inom staben respektive luftskyddsmyndigheten och som även är ledamot av nämnden. Såsom de sakkunniga framhållit, torde gången för denna viktiga förberedande officiella behandling icke lämpligen kunna fixeras i lag. Men enligt föreningarnas uppfattning synes denna viktiga förutsättning för nämndens arbete på något sätt böra framhållas i lagen, förslagsvis i form av ett tillägg av innehåll, att ordföranden skall, där så ej redan skett, hänvisa en sökande att inhämta försvarsstabens och luftskyddsmyndighetens önskemål. Föreningarna vilja vidare understryka de sakkunnigas önskemål, att nämndens instruktion måtte närmare reglera formerna för förprövningen. En bestämmelse⁴ av innehåll att försvarsstabens representant kallar representanten för luftskyddsmyndigheten och byggherren till gemensamt sammanträde skulle härvidlag gagna den byggandes önskemål att snarast möjligt erhålla besked om försvarsstabens och luftskyddsmyndighetens gemensamma önskemål, varigenom tidpunkten för det slutliga avgörandet inom nämnden icke mot den byggandes önskemål fördröjes. Skyddsfrågorna komma nämligen alltid att innebära ökat projekteringsarbete och kunna även med fastställda tidsfrister förväntas att framskjuta tidpunkten för anläggningens både påbörjande och färdigställande.

Rörande förhållandet mellan å ena sidan skiljenämndens och å andra sidan vattendomstolens eller, där vattenmålet handlägges vid syneförrättning, synemännens prövning har *vattenöverdomstolen* gjort följande uttalande:

Vad förslaget innehåller angående förhållandet mellan den prövning, som ankommer å ena sidan på nämnden, å andra sidan på vattendomstolen eller synemän, torde vara så att förstå, att de förpliktelser i skyddshänseende, som bestämts av nämnden, ej kunna rubbas genom beslut av domstolen eller sy-

nemännen, men att dessa ej heller av nämndens beslut kunna se sig tvungna att träffa bestämmelser, som strida mot vattenlagen. Om vattenlagens regler föranleda, att tillstånd till vattenbyggnad ej kan givas efter den plan för utbyggnaden, med vilken nämnden räknat vid meddelande av bestämmelser om skyddsanordningar, och denna plan därför måste läggas om, skall ärendet sålunda ånyo prövas av nämnden ur skydssynpunkt, innan tillstånd till vattenbyggnad meddelas. Emot förslaget, så tolkat, har vattenöverdomstolen i sak ej något att erinra. I praktiken torde några svårigheter ej behöva uppstå i anledning av prövningens fördelning på skilda myndigheter. En god samordning av vattendomstolarnas och skiljenämndens verksamhet skulle främjas, om till skiljenämndens ordförande utsåges någon som ägde erfarenhet beträffande vattendomstolarnas verksamhet.

Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol har anfört, att, därest det vid handläggning inför vattendomstol visade sig, att skiljenämndens föreskrifter om skyddsåtgärder föranledde skada av betydelse å motstående intresse, det kunde vara angeläget att man undersökte, om möjligen någon jämkning av skiljenämndens föreskrifter borde ske, och att därför erforderligt samråd mellan vattendomstol och skiljenämnd ägde rum. En erinran därom i lagtexten syntes lämplig.

I ett flertal yttranden har anmärkts, att då den föreslagna nämnden ej vore någon skiljenämnd i detta ords vedertagna mening, den borde erhålla en annan benämning än den föreslagna.

Såsom tidigare nämnts äger Kungl. Maj:t meddela särskilda föreskrifter om luftskyddets organisation i fråga om, bland annat, företag och inrättningar av större omfattning eller särskild beskaffenhet. I enlighet härmed har luftskyddet vid statens vattenfallsverk och ett antal större icke statliga kraftföretag undantagits från länsstyrelsernas och luftskyddschefernas handläggning. För dessa företag är i stället vattenfallsstyrelsen luftskyddsmyndighet. Enligt de sakkunnigas förslag skulle vattenfallsstyrelsen i regel förordnas till luftskyddsmyndighet för samtliga de anläggningar, som omfattades av den nya lagstiftningen. Detta förslag, som tillstyrkts eller lämnats utan erinran i de avgivna yttrandena, synes vara välbetänkt. Styrelsen är den myndighet, som är närmast ansvarig för landets kraftförsörjning, och besitter i särskild grad den tekniska sakkunskap, som är nödvändig för att bedöma kraftanläggningarnas luftskyddsfrågor. För de i det föregående omtalade, statens järnvägar tillhöriga anläggningarna bör dock givetvis järnvägsstyrelsen vara luftskyddsmyndighet även i fortsättningen. Även i andra fall kunna skäl tänkas föreligga, som motivera undantag från huvudregeln.

De sakkunniga hava härjämte föreslagit, att vid sidan av luftskyddsmyndigheten skulle tillskapas en särskild nämnd, som skulle pröva omfattningen av anläggningsägarnas skyldighet att vidtaga skyddsåtgärder. Nämnden skulle bestå av, förutom en lagfaren ordförande, en representant för försvarsstaben, en för luftskyddsinspektionen, en för vattenfallsstyrelsen samt en för de kommunala och enskilda kraftföretagen. Såsom skäl för denna anordning hava de sakkunniga anfört, att då kostnaderna för skyddsåtgärder-

Departement-
chefen.

na kunde uppgå till betydande belopp, det ej vore lämpligt, att vattenfallsstyrelsen i egenskap av luftskyddsmyndighet skulle bestämma, vilka åtgärder i viss mån konkurrerande, icke statliga företag skulle utföra. Bland annat för funktionsdugligheten hos den på frivillig grund baserade centrala driftledningen, som omfattade landets större kraftföretag, vore det enligt de sakkunnigas mening önskvärt, att styrelsen ej tvingades in i motsatsförhållande till de företag, med vilka styrelsen samarbetade. Mot inrättande av en sådan nämnd hava erinringar framställts allenast av 1941 års hemortsförsvars-sakkunniga, varjämte tvekan om lämpligheten av förslaget yppats inom luftskyddsinspektionen. Hemortsförsvars-sakkunniga, som ansett att bärande skäl ej anförts för nämndens inrättande, hava föreslagit, att vattenfallsstyrelsen skulle handhava även de uppgifter, som föreslagits skola åläggas nämnden, och att ärendena skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning i de fall, då statsmedel erfordrades. Med anledning av detta förslag må beträffande frågan om kostnaderna för skyddsåtgärderna — till vilken fråga jag senare återkommer — förutskickas, att enligt det föreliggande lagförslaget anläggningarnas ägare eller innehavare skola själva vidkännas nämnda kostnader. De få dock enligt förslaget ej åläggas att vidtaga sådana åtgärder, att de därigenom bliva oskäligt betungade. Att låta vattenfallsstyrelsen bedöma, vad som kan anses skäligt eller icke skäligt för ett i viss mån konkurrerande företag, kan ej anses tillfredsställande. En sådan anordning skulle lätt kunna skapa missnöje eller leda till att vattenfallsstyrelsen, för att undvika denna påföljd, droge sig för att föreskriva mera omfattande skyddsåtgärder. Jag delar därför de i detta ärende tillkallade sakkunnigas åsikt, att vattenfallsstyrelsens uppgift bör inskränkas till att övervaka att erforderliga åtgärder komma till utförande. Detta ståndpunktstagande motiverar dock ej i och för sig, att en särskild nämnd skall inrättas. Det kan synas ligga nära till hands att i stället låta luftskyddsinspektionen eller länsstyrelserna avgöra omfattningen av anläggningsägarnas skyldigheter. Såsom de sakkunniga framhållit lär emellertid inspektionen såsom sådan ej vara lämpad för att omhändertaga en dylik uppgift, som fordrar ingående förtrogenhet med kraftanläggningarnas utförande och ekonomi. Detsamma torde kunna sägas om länsstyrelserna. Förlägges prövningen till länsstyrelserna erhålles ej heller garanti för en enhetlig rättstillämpning. En sakkunnig och enhetlig prövning av föreliggande frågor synes däremot kunna uppnås genom inrättande av den föreslagna nämnden. Jag biträder därför de sakkunnigas förslag även i denna del.

I några yttranden hava framförts önskemål om en annan sammansättning av nämnden än den de sakkunniga föreslagit. Det har sålunda av en myndighet föreslagits, att kommerskollegium samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle bliva representerade i nämnden. En länsstyrelse har ansett, att länsstyrelserna borde bliva företrädare i nämnden, och slutligen hava i några yttranden hemställts, att de kommunala och de enskilda kraftföretagen måtte erhålla var sin representant. Att utesluta någon av de representanter, som de sakkunniga föreslagit, synes ej böra komma i fråga. Ett bifall till något av de fram-

ställda yrkandena skulle således medföra en utökning av antalet ledamöter. Med hänsyn till önskemålet att nämnden skall kunna arbeta snabbt och effektivt torde en sådan förändring böra undvikas. Den föreslagna sammansättningen — en lagfaren ordförande samt två representanter för försvars- och luftskyddsintressena och två för kraftverksägarnas intressen — synes dessutom garantera en rättvis avvägning av de olika intressen, som nämnden har att tillvarataga. Med hänsyn härtill och därest, såsom de sakkunniga föreslagit, nämnden erhåller rätt att tillkalla experter och rätt medgives att till Kungl. Maj:t fullfölja talan mot nämndens beslut, torde tillräckliga skäl ej föreligga för att göra ändring i den föreslagna sammansättningen. För envar ledamot av nämnden torde böra utses minst en suppleant. Skulle till ordinarie representant för de kommunala och enskilda kraftföretagen ej kunna erhållas en person, som behärskar såväl de kommunala som de enskilda företagens speciella frågor, synes det vara lämpligt att till suppleant för denne representant utses en person med speciell sakkunskap rörande de frågor, som den ordinarie representanten ej är expert på. Vid nämndens behandling av dylika frågor torde då suppleanten kunna tillkallas.

Såsom i ett flertal yttranden framhållits synes den föreslagna benämningen å nämnden — skiljenämnden för kraftverkens luftskydd — böra ändras. Även om nämnden i flertalet fall kommer att fungera som en skiljenämnd, är dess uppgift dock ej inskränkt till denna funktion. Härtill kommer att nämnden har att pröva frågor rörande icke blott kraftverk utan även andra kraftanläggningar ävensom frågor rörande skydd mot skada genom andra krigshandlingar än anfall från luften. Med hänsyn till det anförda synes benämningen krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar vara att föredraga.

I fråga om vattenkraftanläggningar borde det enligt de sakkunniga ankomma på vattendomstol att — sedan den föreslagna nämnden bestämt i vad mån skyddsåtgärder skulle vidtagas — giva eventuellt erforderliga föreskrifter, hur dessa åtgärder skulle inpassas i vattenbyggnaden. I anslutning härtill hava de sakkunniga i andra stycket av 12 § i sakkunnigförslaget intagit ett stadgande, enligt vilket av vattendomstol eller, där vattenmålet handlägges av synemän, av dessa skulle föreskrivas, hur anläggningen, i de hänseenden som eljest prövades av vattendomstol eller synemän, skulle utföras för att av nämnden meddelat beslut skulle beaktas. Någon uttrycklig bestämmelse, som angåve att vattendomstolen eller synemännen icke på grund av nämndens beslut finge åsidosätta de intressen, som domstolen och synemännen vore satta att tillvarataga, hava de sakkunniga icke ansett erforderlig. Vad de sakkunniga sålunda anfört och föreslagit har berörts i allenast vattenöverdomstolens och vattenrättsdomarens i Norrbygdens vattendomstol yttranden. Vattenöverdomstolen har förklarat, att den ej hade något att erinra mot vad de sakkunniga i denna del föreslagit, därest deras förslag vore så att förstå, att de förpliktelser i skyddshänseende, som bestämts av nämnden, ej kunde rubbas genom beslut av vattendomstol eller synemän, men att dessa ej heller av nämndens beslut kunde se sig tvungna att träffa bestämmel-

ser, som strede mot vattenlagen. Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vatten-domstol har framhållit, att därest det vid handläggningen av vattenmålet visade sig, att nämndens föreskrifter föranledde skada av betydelse å motstående intresse, det kunde vara angeläget att man undersökte, om möjligen någon jämkning av nämndens föreskrifter kunde ske. En erinran borde därför intagas i den föreslagna lagen att erforderligt samråd skulle äga rum mellan vattendomstolen och nämnden.

Med anledning av vad sålunda förekommit må till en början framhållas, att den omständigheten att den föreslagna nämnden föreskrivit, hur en vattenkraftanläggning skall utföras ur skyddssynpunkt, givetvis ej fritager den byggande från skyldigheten att i vanlig ordning inhämta vattendomstols besked, hur de delar av anläggningen, som innefatta byggande i vatten, må utföras. Enligt vattenlagen har vattendomstol att meddela sådana föreskrifter rörande en vattenbyggnads utförande, som kunna erfordras med hänsyn till enskilda och allmänna med vattendraget förbundna intressen. Däremot föreligger icke enligt vattenlagen någon skyldighet för domstolen att taga hänsyn till det intresse, varom nu är fråga, nämligen intresset av att byggnaden utföres på ett ur försvars- och luftskyddssynpunkt lämpligt sätt. Den situationen skulle således kunna tänkas uppkomma, att vattendomstolens prövning rörande en vattenbyggnads utförande leder till ett annat resultat än nämndens prövning. För undvikande av en sådan situation torde det vara erforderligt att bestämmelser meddelas, som garantera att vattendomstolen erhåller kännedom om de krav, som ur skyddssynpunkt kunna uppställas av nämnden. Även om det kan synas ligga i sakens natur, att vattendomstolen — sedan den erhållit vetskap om vad nämnden föreskrivit — bör taga hänsyn härtill vid utformandet av sitt byggnadslov, torde det dock härjämte vara lämpligt att införa ett stadgande av innehåll, att av nämnden lämnade föreskrifter rörande vattenbyggnadens utförande skola beaktas vid byggnadslovet meddelande. Vattendomstolen har sålunda å ena sidan att tillse, att dess byggnadsföreskrifter ej komma i strid med nämndens anvisningar, samt å andra sidan att inom ramen för dessa anvisningar meddela de föreskrifter rörande skyddsåtgärdernas utförande, som kunna erfordras med hänsyn till de med vattendraget förbundna intressena. Skulle vattendomstolen finna, att dessa intressen motivera ett avsteg från nämndens föreskrifter, torde det kunna förutsättas, att vattendomstolen — utan att någon lagbestämmelse därom meddelas — inhämtar nämndens yttrande och att på så sätt erforderlig jämkning kan komma till stånd. Då nämndens föreskrifter huvudsakligen kunna avse att förstärka vattenbyggnaden eller eljest giva den en ur tillförlitlighetssynpunkt bättre konstruktion, torde dess anvisningar emellertid i regel icke komma i strid med den prövning, som skall verkställas enligt vattenlagen. För övrigt lärer nämnden, såsom de sakkunniga anfört, i allmänhet icke komma att meddela så detaljerade bestämmelser, att vattendomstolen känner sig inskränkt i friheten att giva sitt tillstånd den utformning, som domstolen finner vara den bästa. Handlägges vattenmålet av synemän, äger vad nu sagts om vattendomstol och dess prövning givetvis motsvarande tillämpning å synemännen och deras prövning.

Enligt sakkunnigförslaget — med vilket departementsförslaget i denna del överensstämmer — skall anmälan till den föreslagna nämnden ske, innan en anläggning av nu ifrågavarande slag utföres eller en väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning verkställs. I ett par yttranden har emellertid ifrågasatts, att skyldighet skulle föreskrivas för den byggande att innan sådan anmälan göres samråda med försvarsstaben och luftskyddsmyndigheten rörande arbetets utförande. Givetvis är det av vikt, att sistnämnda två myndigheter redan på ett tidigt stadium få tillfälle att framföra sina synpunkter och önskemål, men då det, såsom de sakkunniga framhållit, måste ligga i den byggandes eget intresse att i god tid erhålla kännedom om de krav, som kunna uppställas ur försvars- och luftskyddssynpunkt, lär en föreskrift av påyrkat innehåll icke vara erforderlig.

Kostnaderna för skyddsåtgärderna.

Den förberedande utredningen.

I sitt yttrande till chefen för försvarsstaben framhöll *vattenfallsstyrelsen*, att man vid övervägande av de skyddsåtgärder, som ur försvarssynpunkt kunde visa sig nödvändiga, måste räkna med att kostnadssynpunkten komme att spela en framträdande roll. Därest försvarsåtgärderna skulle visa sig medföra så betydande kostnader, att därigenom företagets ekonomi äventyrades, kunde anläggningens utförande kanske omöjliggöras. För att förebygga denna ur nationalekonomisk och folkförsörjningssynpunkt icke önskvärda konsekvens kunde man tänka sig en skattelindring i likhet med vad fallet vore beträffande gåvor till luftvärn och luftskydd.

Svenska vattenkraftföreningen och *svenska elektricitetsverksföreningen* påpekade i sitt yttrande, att representanter för kommunala och enskilda kraftverk tidigare gjort vissa utfästelser i fråga om skyddsåtgärder och att det kunde förutsättas, att företagen skulle vara villiga att bekosta åtgärder i rimlig omfattning. Mot alltför långtgående krav erinrade föreningarna, att de senaste årens kraftiga skärpningar i de statliga skattesatserna för de privata kraftföretagen, vilka skatter främst gått till försvarsändamål, varit synnerligen betungande. Den statliga affärsrörelsen, med vilken den privata hade att söka hålla jämna steg med avseende på krafttaxorna, vore däremot helt befriad från statsskatt. Den enskilda kraftindustrin kunde för att icke äventyra sina krafttaxor endast tåla mycket måttliga direkta utgifter för skydds- och försvarsåtgärder vid egna anläggningar. Föreningarna framhöllo, att om kraftföretag, som utförde mera omfattande skyddsåtgärder, i analogi med vad som gällde vissa gåvor till luftförsvaret, generellt skulle kunna beviljas rätt att vid taxering till statlig inkomstskatt få åtnjuta avdrag, fördelat på en kortare period, för kostnaderna för dessa åtgärder, det skulle i hög grad underlätta för kraftindustrin att bära kostnaderna för skydds- och försvarsåtgärder vid egna anläggningar.

Här må vidare erinras om föreningarnas i samband med behandlingen av organisationsfrågan förut återgivna förslag, att vattendomstolen i mål röran-

de tillstånd till en vattenkraftanläggning skulle äga ålägga byggherren att utföra av chefen för försvarsstaben yrkade skyddsåtgärder intill en gräns, som kunde betraktas som rimlig med hänsyn till anläggningens storlek och räntabilitet, därvid den övre gränsen för merkostnaderna borde fixeras till en viss del av totala anläggningskostnaden, förslagsvis en trettiondel.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava i fråga om kostnaderna för skyddsåtgärderna inledningsvis framhållit, att skäl kunde anföras för den meningen att, ehuru kommuner och enskilda måste låta utföra luftskydds- och andra försvarsåtgärder, dessa likväl borde bekostas av staten. Vad anginge kraftanläggningarna, vore det påtagligt, att det vore ett intresse för hela landet, att kraftproduktionen kunde hållas i gång under krig. De sakkunniga hava vidare anfört:

I nu gällande luftskyddslagstiftning har intagits den ståndpunkten, att kommuner och enskilda inom vissa gränser skola vara pliktiga att bekosta åtgärder för vad som numera brukar betecknas civilförsvaret. Detta ståndpunkts-tagande är helt visst praktiskt motiverat. De åsyftade åtgärderna komma lättare till utförande, om den statliga förvaltningsapparaten icke behöver taga del vare sig i verkställigheten eller i kontrollen över kostnaderna. Om utgifterna för dessa åtgärder skola bestridas av dem som närmast beröras därav, kan det antagas, att utförandet sker på ett ekonomiskt sätt. Dessutom kan man icke bortse från att skyddsåtgärderna avse att bevara den egna anläggningen eller byggnaden, även om ägaren icke skulle ansett det för hans egen del vara ekonomiskt motiverat att i full utsträckning vidtaga sådana åtgärder, därest han haft fria händer. Ej sällan kunna anstalter för skyddsändamål komma till annan nyttig användning eller medföra — t. ex. i fråga om brandskyddsåtgärder — minskning i årliga utgifter för försäkringspremier eller — såsom t. ex. om en kraftstation jämte vattenvägar inspränges i berg — minskning i underhållskostnaden. Beträffande industriella anläggningar, hyreshus m. fl. föreligger slutligen vissa möjligheter för ägaren att överföra kostnaden på produkternas köpare, hyresgäster och andra. Överhuvud taget kan det sägas, att även den metod som valts i stort sett medger en fördelning av kostnaderna på allmänheten.

Med hänsyn till det anförda hava de sakkunniga ansett, att ehuru de skyddsåtgärder, som erfordrades för kraftindustrin, kunde draga mycket kännbara kostnader, dessa kostnader likväl i skäligen omfattning borde åvila ägaren.

Med anledning av svenska vattenkraftföreningens och svenska elektricitetsverksföreningens tidigare förslag om fastställande av en fix övre gräns för kraftanläggningsägarnas skyldighet att bekosta skyddsåtgärder, förslagsvis en trettiondel av den totala anläggningskostnaden, hava de sakkunniga yttrat, bland annat:

Ehuru det skulle vara en lättnad att i tillämpningen kunna falla tillbaka på en enkel regel av denna art, kunna de sakkunniga icke förorda en lösning i sådan riktning. Anläggningskostnaden kan vara en lämplig utgångspunkt för vissa fall och den föreslagna gränsen torde täcka kostnaden för betydelsefulla åtgärder i samband med anläggningens utförande. Den av föreningarna förordade begränsningen har emellertid icke eljest ansetts böra komma till tillämpning i luftskyddslagstiftningen, och det kan vålla betänkligheter att

i detta speciella fall göra ett avsteg. Tydligt är vidare, att i de fall, då utbyggnadskostnaden för anläggningen är låg i förhållande till dennas kapacitet, skyldigheten att bekosta erforderliga skyddsåtgärder snarare kan sträckas längre än eljest, i stället för tvärtom. Är åter utbyggnadskostnaden relativt hög, måste företagets ekonomi bli mera ansträngd och kraven på utgifter för skyddsändamål i viss mån nedprutas. Vidare kan det icke gärna komma i fråga att uppställa en och samma kostnadsregel för de skilda slag av anläggningar som enligt de sakkunnigas förslag skulle omfattas av lagstiftningen.

De sakkunniga hava vidare förklarat, att de icke funnit det möjligt att i kostnadsfrågan giva bättre vägledning, än att kostnaden icke finge oskäligt betunga anläggningens ägare; det finge ankomma på den föreslagna nämnden att pröva, vad som inom denna ram kunde fordras.

Rörande den närmare innebörden av den sålunda föreslagna regeln hava de sakkunniga anfört:

Det är till en början tydligt, att prövningen skall innefatta ändamålsenligheten av ifrågasatta åtgärder. Om en åtgärd är mycket dyrbar i förhållande till nyttan därav, är den tydligen oskälig. Vid sin prövning, huruvida ifrågasatta åtgärder draga oskälig kostnad, måste nämnden vidare taga hänsyn till den särskilda anläggningens räntabilitet. Det är bland annat av vikt, att ett välbehövligt nytillskott i kraftproduktionen icke förhindras genom alltför långt gående krav. I nu nämnda hänseende är emellertid att märka, att vissa anläggningar, som i själva verket äro tillbehör till större företag, ägas av särskilda förvaltningssubjekt. Att en sådan anläggning icke är räntabel, utgör uppenbarligen icke något hinder mot att ålägga ägaren skyldighet att utföra och bekosta de åtgärder, som eljest finnas påkallade. Det bör framhållas, att de kostnader som företagen få vidkännas givetvis skola beaktas vid den taxereglering som kan äga rum enligt 2 § 6 mom. i 1902 års lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. En åtgärd kan vara oskälig även på den grund, att därigenom ägaren av en anläggning skulle belastas på ett sätt, som icke står i proportion till vad ägarna av andra anläggningar få vidkännas. Det är nödvändigt att såvitt möjligt skipa rättvisa mellan olika kraftverksägare inbördes. Den omständigheten att en eller annan på grund av lyckliga omständigheter kan tänkas bli mera gynnsamt ställd får dock icke hindra att andra förklaras pliktiga att utföra åtgärder, som draga större kostnad.

Anskaffning av luftvärnsartilleri och andra vapen borde, hava de sakkunniga framhållit, vara en helt statlig åtgärd, till vilken företagen icke borde förpliktas bidra. Därest andra önskvärda åtgärder icke skäligen borde helt bekostas av en anläggnings ägare, kunde det vara påkallat att statsbidrag lämnades därtill.

De sakkunniga hava vidare erinrat om att kraftföretag, som ålagts att organisera industriluftskydd, för närvarande i viss utsträckning försåges med luftskyddsmateriel på statens bekostnad. De sakkunniga förutsatte, att någon ändring därutinnan ej skulle ske, så att ej kraftföretagen i denna del bleve missgynnade i jämförelse med andra industriföretag.

Slutligen hava de sakkunniga förklarat, att de — ehuru de funne det önskvärt, att vidtagandet av skyddsåtgärder på alla sätt befrämjades — ej funnit sig kunna till närmare behandling upptaga den under ärendets för-

beredande utredning väckta frågan om lindring i skattehänseende med anledning av utgifter för skyddsåtgärder.

Yttrandena.

Vad de sakkunniga sålunda anfört och föreslagit i kostnadsfrågan har föranlett följande uttalanden i de avgivna yttrandena.

Svenska vattenkraftföreningen och *svenska elektricitetsverksföreningen* hava anfört:

Under återopande av de skäl, som föreningarna tidigare anfört, vilja föreningarna betona betydelsen av att särskilt enskilda kraftföretag, som redan genom skärpt statsbeskattning i betydande utsträckning äro skyldiga att bidra till landets värnande, icke genom den nya lagen belastas med kostnader för skyddsåtgärder, som kunna motverka företagens utveckling. De sakkunniga ha såväl i utredningen som i lagförslaget beaktat denna synpunkt och framhållit, att åtgärderna icke få leda till att anläggningsägarna oskäligt betungas. När det gäller att bedöma, vad som vid en viss anläggning kan anses vara kostnader av skälig omfattning, måste hänsyn jämväl tagas till sådana kostnader, som anläggningsägaren frivilligt påtagit sig för att få anläggningen i en hög teknisk standard i syfte att göra den motståndskraftig mot yttre och inre påkänningar.

Vidare hava föreningarna framhållit, att vid prövningen av skäligheten av kostnaderna för skyddsåtgärderna hänsyn borde tagas jämväl till de inskränkningar i ägarens rätt att disponera över vattenkraften, som av vattendomstol fastställts eller kunde komma att fastställas.

Svenska stadsförbundet har erinrat om att någon garanti ej finnes för att i den föreslagna nämnden komme att sitta en representant för kommunerna, vilken kunde deltaga i den föreslagna skälighetsprövningen. Vidare har förbundet framhållit, att även om den tidigare ifrågasatta maximiregeln för skyldigheten att bekosta skyddsåtgärder ej vore lämplig, man för de kommunala anläggningarnas vidkommande dock med fog kunde göra gällande, att någon spärr borde sättas. Den lämpligaste lösningen syntes vara att liksom i fråga om skyddsrum fasta statsbidragsnormer fixerades.

I fråga om det under ärendets förberedande utredning framkomna förslaget om skattelindring för kostnader för skyddsåtgärder hava *nyssnämnda två föreningar* ifrågasatt, huruvida det ej vore riktigt, dels att vid fastighetstaxering enligt den s. k. anläggningsmetoden kostnaderna för skyddsåtgärder icke skulle medräknas, dels att kostnaderna för dylika åtgärder finge i skattehänseende avskrivas på väsentligt kortare tid än övriga byggnadskostnader, exempelvis på 3—5 år. *Svenska stadsförbundet* och *länsstyrelsen i Norrbottens län* hava hemställt, att frågan om skattelindring måtte bli föremål för närmare utredning.

Departements-
chefen.

Såsom av den förut lämnade redogörelsen för gällande bestämmelser framgår, äro kommunala och enskilda kraftföretag för närvarande skyldiga att i skälig omfattning själva vidkännas kostnaden för företagens luftskydd.

I anslutning härtill hava de sakkunniga föreslagit, att företagen skulle vara skyldiga att, i den mån de ej därigenom bleve oskäligt betungade, själva bestrida kostnaden för de åtgärder till skydd mot anfall från luften eller annan skadegörelse, som de kunde vara skyldiga att vidtaga enligt de nya bestämmelserna. Detta förslag, mot vilket någon erinran i princip icke framställts, anser jag mig böra biträda. Att fastställa någon absolut eller relativ kostnadsgräns för de skyldigheter, som kunna åläggas en företagare, läser ej kunna ifrågakomma. Det skulle för övrigt, såsom de sakkunniga framhållit, innebära ett avsteg från vad som eljest gäller inom luftskyddslagstiftningen. Den föreslagna anordningen med en sakkunnig nämnd, i vilken ingår en representant även för de kommunala och enskilda företagen och vars beslut få överklagas till Kungl. Maj:t, måste anses innebära en betryggande garanti för att kostnadsfrågorna skola bliva grundligt utredda samt enhetligt och rättvist behandlade. Skulle till bedömande uppkomma någon fråga, beträffande vilken erforderlig sakkunskap saknas inom nämnden, bör denna — såsom tidigare framhållits — äga rätt att tillkalla experter.

Vid bedömande av om en viss kostnad är skälig eller ej måste — såsom de sakkunniga anfört — hänsyn tagas till, bland annat, företagets räntabilitet och uppenbarligen få sådana åtgärder icke föreskrivas, vilka hindra ett företags tillkomst eller utveckling. Med hänsyn till riskfördelningen kan det ur försvarets och folkförsörjningens synpunkt vara bättre, att en ny ehuru ofullständigt skyddad kraftstation bygges, än att den överhuvud taget icke kommer till stånd. Att hänsyn skall tagas till företagets räntabilitet innebär även att, i den mån räntabiliteten påverkas av eventuella inskränkningar i ägarens rätt att disponera över kraften, dylika inskränkningar skola beaktas.

Såsom de sakkunniga framhållit, kan det anses påkallat, att statsbidrag utgår till sådana önskvärda skyddsåtgärder, vilka icke skäligen böra helt bekostas av en anläggnings ägare. Dylika frågor synas lämpligen — på förslag av nämnden eller efter dess hörande — böra göras till föremål för prövning av statsmakterna i varje särskilt fall.

Då enligt luftskyddslagen med luftskydd avses allenast åtgärder av icke militär natur, läser en anläggnings ägare för närvarande icke kunna åläggas att anskaffa eller bidraga till kostnaden för anskaffning av luftvärnsartilleri. Någon ändring härutinnan torde ej böra ske.

Vad slutligen beträffar den i ärendet väckta frågan om lindring i skattehänseende med anledning av utgifter för skyddsåtgärder, vilken fråga de sakkunniga icke funnit sig kunna upptaga till närmare behandling, må framhållas, att gällande skattelagstiftning, i den mån fråga är om särskilda åtgärder som kunna anses hava avseende huvudsakligen å det pågående stormaktskriget eller eljest äro till nytta allenast under begränsad tid, läser erbjuda rätt vida möjligheter till avskrivning på kort tid eller till och med omedelbart. Tillräcklig anledning att till särskild utredning upptaga detta spörsmål, som avser ett speciellt fall inom ett större frågekomplex i skattelagstiftningen, torde icke föreligga.

Jag övergår nu till att redogöra för de förut omförmälda, i ärendet upprättade författningsförslagen.

Förslag till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

1 §.

Denna paragraf motsvarar 1 § i sakkunnigförslaget, rörande vilken sistnämnda paragraf de sakkunniga i sin specialmotivering anfört:

I förslaget upptages under 1 § ett inledande stadgande för att dels klargöra syftet med lagen — tryggandet av kraftförsörjningen i riket — dels ock angiva i vilka hänseenden lagen innehåller särskilda bestämmelser, nämligen i fråga om åtgärder till skydd mot anfall från luften eller annan skadegörelse samt skydd för personalen. I tydlighetens intresse har angivits, att med skyddsåtgärd åsyftas i förslaget jämväl förberedande åtgärd, som avser att möjliggöra avhjälpandet av uppkommen skada, t. ex. utförandet av reservanordningar och anskaffning av reservmateriel, ordnande av reparationsberedskap m. m.

Förevarande paragraf i sakkunnigförslaget har berörts i ett par yttranden. Sålunda hava *kommerskollegium* och *länsstyrelsen i Östergötlands län* påpekat, att paragrafen möjligen kunde givas den tolkningen, att de nya bestämmelserna skulle gälla i fråga om åtgärder till skydd mot även annan skada än sådan, som förorsakades av luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage.

Departements-
chefen.

Vissa jämkningar i förhållande till vad de sakkunniga föreslagit hava vidtagits i förevarande paragraf. Sålunda har, med anledning av vad nyssnämnda remissmyndigheter påpekat, utsagts, att de i lagen upptagna bestämmelserna skola gälla i fråga om åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage. Då skada genom andra handlingar än de nu nämnda icke torde hava avsetts i sakkunnigförslaget, lär denna jämkning innebära allenast ett förtydligande. Ej heller med övriga jämkningar har någon saklig ändring åsyftats.

Anmärkas må, att de särskilda bestämmelserna rörande skyldighet att vidtaga skyddsåtgärder, som meddelas i den föreslagna lagen, skola för de däri avsedda kraftanläggningarnas vidkommande ersätta stadgandena i lagen om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. samt 11 § 2—4 mom. luftskyddslagen. Övriga bestämmelser i sistnämnda lag — t. ex. de allmänna bestämmelserna om skyldighet att medverka vid luftskyddets planläggning och vid luftskyddsövningar — skola däremot, liksom även lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov, allttjämt gälla även beträffande förevarande anläggningar.

2 §.

Denna paragraf motsvaras av 2 § i sakkunnigförslaget.

De sakkunniga hava beträffande denna paragraf anmärkt:

När under 1) i paragrafen nämnes, att ett kraftverk är »avsett» för viss effekt, åsyftas den effekt, som anläggningen är avsedd att lämna vid full

utbyggnad. Med vattenmagasin förstås under 2) den vattenmängd, som rymmes inom de åsyftade dämmningsgränserna. Att en elektrisk ledning enligt vad under 3) sägs är avsedd för spänning av minst 40 kilovolt innebär, att ledningen faller under lagen så snart spänningen på någon punkt av ledningen överstiger sagda spänningstal.

Å anläggningar som ej uppräknas i 2 § äro eljest gällande bestämmelser i luftskyddslagen och skyddsrumslagen att tillämpa.

I enlighet med vad jag förordat vid behandlingen av frågan om lagstiftningens tillämpningsområde har, i fråga om kraftverken, minimigränsen angivits i generatoreffekt i stället för i turbineffekt samt satts till 2,500 kilovoltampère varjämte, beträffande transformator- och kopplingsstationerna, minsta genomgångseffekten höjts från 2,000 till 2,500 kilovoltampère.

Departement-
chefen.

3 och 4 §§.

3 § är, bortsett från en redaktionell jämkning, likalydande med 3 § i sakkunnigförslaget och 4 § motsvaras av 4 § i nyssnämnda förslag.

Rörande ifrågavarande paragrafer i sakkunnigförslaget hava de sakkunniga anfört:

Det har funnits lämpligt att på två särskilda paragrafer uppdelat frågorna om skyldighet att vidtaga skyddsåtgärder i samband med anläggnings utförande eller ombyggnad, ändring eller utvidgning därav och om skyldighet att eljest vid redan befintliga anläggningar utföra sådana åtgärder. Under 3 § falla alla anstalter, som böra planeras i samband med anläggningens tillkomst eller vid ombyggnad, ändring eller utvidgning. Att en sådan åtgärd som sist nämnts vidtages medför icke i och för sig, att alla de skyddsåtgärder kunna fordras som skulle ha föreskrivits, om det varit fråga om nyanläggning. Paragrafen leder i denna del icke längre än till att ombyggnaden, ändringen eller utvidgningen skall planeras och utföras på det sätt som ur skyddssynpunkt är lämpligt.

De skyddsåtgärder som kunna och böra komma i fråga variera i hög grad med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall. Att i lag närmare precisera ett antal åtgärder, som alltid böra vidtagas, torde icke vara möjligt. De myndigheter, som komma att handhava tillämpningen av lagen, böra emellertid giva anvisningar om de skyddsåtgärder som sakkunskapen känner.

Bestämmelserna i 4 § avse att ersätta stadgandena i 11 § 2—4 mom. luftskyddslagen samt lagen om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., nämligen såvitt angår anläggningar som åsyftas i 2 § i lagförslaget. De mera utförliga bestämmelser om skyddsrum och brandskyddsåtgärder, som meddelas i skyddsrumslagen, torde icke vara behöfliga i fråga om anläggningar som här äro i fråga. Vad särskilt angår skyddsrumslagens brandskyddsföreskrifter för byggnader i mer än två våningar äro de tydligen närmast avfattade för byggnader av en helt annan typ än kraftstationer. Att brandfaran kommer att särskilt beaktas vid den granskning av förslag till kraftstationer, som skall äga rum enligt den av de sakkunniga föreslagna lagen, är uppenbart. Den prövning ur brandskyddssynpunkt, som enligt skyddsrumslagen skall företagas utöver vad eljest stadgas, lärer sålunda utan olägenhet kunna undvaras.

Det bör i detta sammanhang nämnas, att kommunala och enskilda före-

tag tidigare under hand träffat överenskommelse med representanter för försvarsstaben och vattenfallsstyrelsen angående vidtagande av skyddsåtgärder. I överensstämmelse med vad som därvid förutsattes bör beträffande frågan om bestridande av kostnaderna för vissa särskilt dyrbara åtgärder beaktas, att en växelverkan råder mellan luftskydd och luftvärn. En avvägning ur försvarsekonomiska synpunkter måste därför äga rum, under beaktande av att den ekonomiska bördan icke ensidigt förskjutes till nackdel för anläggningens ägare.

I ett par yttranden har framhållits, att även om en bestämd gräns uppdragits mellan å ena sidan de anläggningar, som skola omfattas av den nya lagen, och å andra sidan övriga anläggningar, det ej kunde hava varit de sakkunnigas mening, att förstnämnda anläggningar under alla förhållanden skulle hava ett mera omfattande skydd än övriga anläggningar. *Svenska vattenkraftföreningen* och *svenska elektricitetsverksföreningen* hava sålunda framhållit:

En bestämd lagteknisk gräns måste dragas mellan dessa olika grupper av anläggningar. Denna gräns har av de sakkunniga med rätta endast dragits mycket schematiskt, sannolikt främst med tanke på att de för luftskyddet ansvariga skola erhålla kännedom om alla planerade ny- och ombyggnader av kraftanläggningar från och med en viss storleksordning. Denna omständighet får dock enligt föreningarnas uppfattning icke medföra, att en på dylikt sätt dragen schematisk gräns beträffande anmälningsskyldigheten automatiskt även blir en gräns, vars överskridande under alla omständigheter medför skyldighet att utföra skyddsåtgärder av viss bestämd omfattning. Föreningarna förutsätta därför, att stadgandet i § 3 om »att anläggning, som i § 2 sägs, skall utföras på ett med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall ur skyddssynpunkt lämpligt sätt» innebär, att åtgärder, som föreskrivas vid en viss anläggning, oavsett dennas storlek i första hand anpassas till behovet av skydd ur allmän kraftförsörjningssynpunkt och att, därest skydd erfordras, skyddsanordningarna givas den omfattning, som är motiverad av förhållandena i det särskilda fallet. Enligt föreningarnas mening bör således den ur lagteknisk synpunkt erforderliga skarpa gränsen mellan anläggningar, som falla eller icke falla under lagen, icke samtidigt bliva en skarpt markerad generell gräns, över vilken vid alla anläggningar lika omfattande skyddsåtgärder skola vidtagas.

Beträffande 4 § i sakkunnigförslaget har *kommerskollegium* anmärkt, att den föreslagna formuleringen icke gäve en tydlig och klar uppfattning om vilka skyddsåtgärder, som åsyftades. Bestämmelsen om skyldighet att »för säkerställande av driften vid anläggningen vidtaga skyddsåtgärder, som ej utan äventyr kunna anstå», vore svårtolkad och innebörden av särskilt det sista uttrycket svårförståelig. Enligt kollegii uppfattning vore det inkonsekvent att till grund för skyldigheten att vidtaga viss skyddsåtgärd lägga det mer eller mindre omedelbara behovet av åtgärdens vidtagande. Skyldigheten att vidtaga skyddsåtgärder syntes böra föreligga även i fråga om sådana åtgärder, som icke vore särskilt brådskande. Den önskvärda begränsningen av anläggningsägarens skyldighet ernåddes genom stadgandet, att ägaren ej finge åläggas vidtaga sådana åtgärder, att han därigenom oskäligt betungades.

Med anledning av det i 4 § sista stycket i sakkunnigförslaget intagna stad-

gandet, enligt vilket Kungl. Maj:t äger förordna om bevakning, har *länsstyrelsen i Östergötlands län* påpekat, att stadgandet syntes erbjuda möjlighet till den tolkningen, att det vore Kungl. Maj:t förbehållet att besluta om bevakning. Vederbörande polis- och militärmyndigheter borde ej betagas rätten att på eget ansvar besluta om bevakning i en viss situation.

Uppenbart är, att omfattningen av skyldigheten att vidtaga skyddsåtgärder måste bedömas för varje särskilt fall och under hänsynstagande till såväl anläggningens betydelse för kraftförsörjningen som till dess beskaffenhet och läge. Vid sådant förhållande torde det ej vara möjligt att i lagen närmare precisera ett antal skyddsåtgärder, som alltid böra vidtagas. Med hänsyn härtill har i 3 § bibehållits det av de sakkunniga föreslagna allmänna stadgandet, enligt vilket en ny anläggning eller ombyggnad, ändring eller utvidgning skall utföras på ett med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall ur skyddssynpunkt lämpligt sätt.

Även i fråga om de skyddsåtgärder, som skola vidtagas vid befintliga anläggningar, synes det vara mest ändamålsenligt att bestämmelserna därom givas en sådan avfattning, att de möjliggöra en skälighets- och lämplighetsprövning i varje särskilt fall. I 4 § första stycket i departementsförslaget har därför inledningsvis upptagits ett allmänt stadgande, enligt vilket ägare av befintlig anläggning skall vara pliktig att med avseende å anläggningen och driften vid densamma vidtaga erforderliga åtgärder till minskande av faran för och begränsande av verkningarna av sådan skada, som avses i lagen. I styckets fortsättning hava — i nära anslutning till sakkunnigförslaget — angivits några av de viktigare åtgärderna, som ingå i ägarens förpliktelser. Han skall sålunda vara pliktig att verkställa nödig förstärkning av anläggningens skydd mot brand- och annan bombskada. Härmed avses givetvis även anskaffning och underhåll av erforderlig brandredskap. Vidare skall han utföra skyddsrum och sådana andra anordningar, som kunna erfordras till skydd för anläggningens personal ävensom — med hänsyn till vikten av att erforderlig skydds- och reservmateriel såvitt möjligt förvaras på sådant sätt, att den ej skadas vid luftanfall — lämpligt förvaringsrum för förråd. Slutligen hava bland de uppräknade åtgärderna medtagits erforderlig utbildning och övning av luftskyddspersonal samt nödiga åtgärder för snabbt avhjälpande av driftavbrott. Till åtgärder av sistnämnda slag äro att hänföra anskaffning av tillräcklig reservmateriel och organiserande av reparationsberedskap.

En anläggningsägare bör ej vara skyldig att redan under vanliga freds-förhållanden vidtaga sådana skyddsåtgärder, som kunna utföras på jämförelsevis kort tid och sålunda utan olägenhet kunna anstå, till dess krigsfara föreligger. Under det att en så pass tidskrävande åtgärd som byggande av skyddsrum bör vidtagas redan under vanliga freds-förhållanden, kan det exempelvis ej vara erforderligt att redan i fredstid uppställa splitterskydd mellan de olika maskinaggregaten i en icke bombskyddad kraftstation. I sak torde därför intet vara att erinra mot det av de sakkunniga föreslagna

Departement-
chefen.

stadgandet, att anläggningsägaren skall vara skyldig att vidtaga, förutom vissa angivna åtgärder, allenast sådana skyddsåtgärder, »som ej utan äventyr kunna anstå». Då emellertid i departementsförslaget föreskrivits, att anläggningsägaren skall vara pliktig att vidtaga »erforderliga» skyddsåtgärder och en åtgärd ej gärna kan anses vara erforderlig, så länge med densamma vidtagande utan olägenhet kan anstå, har nyssnämnda stadgande — utan att därmed åsyftats någon saklig ändring — uteslutits ur departementsförslaget.

Enligt sakkunnigförslaget skulle skyldigheten att vidtaga skyddsåtgärderna åligga anläggningens ägare. Nyttjas anläggningen av annan än ägaren, synes emellertid nyttjanderättshavaren skäligen böra ansvara för vidtagandet av sådana åtgärder som exempelvis utbildning och övning av luftskyddspersonal och organiserande av reparationsberedskap samt andra mera tillfälliga skyddsåtgärder, som ej hava avseende å anläggningens utförande. Med anledning härav har i 4 § andra stycket i departementsförslaget intagits ett stadgande, enligt vilket nyttjanderättshavaren skall vara skyldig att i ägarens ställe vidtaga sådana skyddsåtgärder, som finnas skäligen böra ankomma på honom.

I överensstämmelse med vad de sakkunniga föreslagit och i enlighet med vad jag vid behandlingen av frågan om kostnaderna för skyddsåtgärderna förordat har i 4 § tredje stycket i departementsförslaget stadgats, att anskaffning av vapen ej ingår i ägarens eller nyttjanderättshavarens förpliktelser.

Med det i 4 § sista stycket i sakkunnigförslaget intagna stadgandet, enligt vilket Kungl. Maj:t skulle äga förordna om bevakning, torde ej hava avsetts att göra någon inskränkning i polis- och militärmyndigheternas rätt att, där så erfordras, anordna bevakning. Avsikten med stadgandet lärer hava varit att giva Kungl. Maj:t befogenhet att meddela föreskrifter om skyldighet för ifrågavarande anläggningars innehavare att vidtaga erforderliga bevakningsåtgärder. För undanröjande av möjligheten till misstolkning har stadgandet emellertid undergått viss jämkning.

5 §.

Rörande denna paragraf, som i sak överensstämmer med 5 § i sakkunnigförslaget, anhåller jag få hänvisa till vad jag anfört i samband med behandlingen av frågan om kostnaderna för skyddsåtgärderna.

6 §.

Förevarande paragraf är likalydande med 6 § i sakkunnigförslaget, beträffande vilken paragraf de sakkunniga framhållit, att det vore nödvändigt att — för det fall att anläggningen vore upplåten under nyttjanderätt — medgiva, att kostnaden för skyddsåtgärder finge fördelas mellan ägaren och nyttjanderättshavaren.

7 §.

Beträffande 14 § i sakkunnigförslaget, vilken motsvarar nu förevarande paragraf i departementsförslaget, hava de sakkunniga anfört:

Det kan emellanåt vara av betydelse, att åtgärder i god tid vidtagas för inkoppling av ny ledning på en viss punkt av ett ledningsnät i syfte att säkerställa kraft för något viktigt ändamål. Ägaren av anläggning som avses i förslaget skall enligt 14 § vara pliktig att tåla sådan åtgärd. Medför den skada eller förlust för honom, skall dock, om denna ej är att anse såsom ringa, utgå skälig ersättning därför. Stadgandet har sin motsvarighet i 10 § 3 mom. luftskyddslagen, enligt vilket anläggningens ägare eller innehavare är pliktig att med avseende å egendomen tåla åtgärd som av länsstyrelsen prövas erforderlig för beredande av luftskydd, såvida åtgärden för honom medför allenast ringa kostnad eller olägenhet.

De i 3—6 §§ meddelade bestämmelserna avse åtgärder för säkerställande av driften vid den anläggning, med avseende å vilken åtgärderna skola vidtagas. Stadgandet i förevarande paragraf däremot avser sådana åtgärder till tryggnad av kraftförsörjningen under krig, som ägaren eller innehavaren av en anläggning är skyldig att tåla, ändå att åtgärderna ej avse att säkerställa driften vid hans egen anläggning, exempelvis, såsom de sakkunniga anfört, åtgärder för inkoppling av ny ledning å ett ledningsnät i syfte att säkerställa kraft för något viktigt ändamål. — I motsvarande paragraf i sakkunnigförslaget föreskrives, att frågor om skyldighet att tåla sådana åtgärder och om eventuell ersättning för därav förorsakad skada eller förlust skola prövas av den föreslagna särskilda nämnden. Föreskrifterna härom hava överflyttats till 8 § i departementsförslaget.

Departements-
chefen.

8 §.

Enligt första stycket i denna paragraf — vilket stycke närmast motsvarar 7 § i sakkunnigförslaget — skola frågor om skyldighet att vidtaga och tåla skyddsåtgärder prövas av den föreslagna särskilda nämnden, kallad krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar.

I andra stycket av förevarande paragraf — vilket saknar motsvarighet i sakkunnigförslaget — har i förtydligande syfte intagits ett stadgande, enligt vilket fråga om fördelning mellan ägare och nyttjanderättshavare av kostnad för skyddsåtgärd skall prövas av allmän domstol.

9 §.

Denna paragraf är — bortsett från ett par redaktionella jämkningar — likalydande med 10 § i sakkunnigförslaget.

I första stycket regleras krigsskyddsnämndens sammansättning och i andra stycket meddelas bestämmelser om det sätt, på vilket nämndens ledamöter och deras suppleanter skola utses. I regel skola ledamöterna och suppleanterna utses av Kungl. Maj:t. De sakkunniga hava emellertid framhållit, att det torde vara lämpligt att den ledamot, som skall representera försvarsstaben, utsåges av chefen för försvarsstaben. Därigenom undvekes, att nytt för-

ordnande behövde begäras hos Kungl. Maj:t, när ändring inträdde i de militära tjänstgöringsförhållandena. I enlighet härmed har föreskrivits, att Kungl. Maj:t äger uppdraga åt chefen för försvarsstaben att utse den militäre ledamoten och suppleant för honom. Vidare har i överensstämmelse med vad de sakkunniga föreslagit i förevarande stycke intagits ett stadgande enligt vilket, innan ledamot och suppleant som skall företräda kommunala och enskilda kraftföretag utses, tillfälle till yttrande skall beredas sammanslutning av sådana företag.

Enligt *tredje stycket* har nämnden erhållit befogenhet att till ordföranden överlämna sin beslutanderätt i ärenden av enkel beskaffenhet.

Departements-
chefen.

Utöver vad tidigare anförts angående bestämmelserna i denna paragraf vill jag framhålla, att med »ärenden av enkel beskaffenhet» avses bland annat sådana fall, då den som önskar utföra en kraftanläggning redan under planeringsarbetet samrått med försvarsstaben och luftskyddsmyndigheten och vid byggnadsritningarnas uppgörande ställt sig till efterrättelse de anvisningar, som nämnda myndigheter lämnat. I dylika fall blir nämndens prövning av allenast formell natur och ärendets behandling torde utan olägenhet kunna anförtros åt ordföranden. Även prövning av andra frågor av enkel beskaffenhet, t. ex. om mindre jämkningar i tidigare beslut, torde kunna anförtros åt ordföranden.

10 §.

Förevarande paragraf motsvarar 15 § i sakkunnigförslaget, rörande vilken de sakkunniga anförde:

Sedan nämnden meddelat sitt beslut, kunna nya erfarenheter ha vunnits, som göra det nödvändigt att ändrade föreskrifter meddelas. Vidare kan det inträffa, att nämnden, när det utan olägenhet kan ske, med avsikt underlåtit att från början i allo pröva vilka åtgärder som böra utföras vid en anläggning. Tänkbart är även, att anläggaren finner, att föreskrivna åtgärder icke kunna utföras. Det ligger slutligen i sakens natur, att skyddsåtgärder tid efter annan måste moderniseras. Av dessa skäl torde det vara ofrånkomligen nödvändigt, att nämnden må äga att meddela nya eller ändrade föreskrifter. Emellertid måste denna befogenhet handhavas med varsamhet. Nämnden äger icke vid tillämpning av stadgandet gå utöver vad i 3—5 §§ stadgas. Ehuru det strängt taget är överflödigt, har i paragrafen upprepats den i 5 § angivna regeln, att föreskrifter som av nämnden meddelas vid förnyad prövning ej må medföra att någon oskäligt betungas.

Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol har med anledning av vad de sakkunniga sålunda föreslagit i sitt yttrande erinrat om stadgandet i 2 kap. 22 § vattenlagen, enligt vilket ett av vattendomstol meddelat byggnadslov, sedan det vunnit laga kraft, i regel ägde giltighet mot envar beträffande rätten att, inom av domstolen bestämd tid, verkställa och därefter för framtiden bibehålla den anläggning, som avsåges med byggnadslovet. Sakkunnigförslaget syntes innebära en avvikelse från nyssnämnda stadgande i vattenlagen.

Såsom de sakkunniga anført torde det — ej minst med hänsyn till att fordringarna på en anläggnings luftskydd kunna ändras till följd av nyvunna erfarenheter — vara nödvändigt, att krigsskyddsnämnden erhåller rätt att meddela nya eller ändrade föreskrifter. Särskilt i de fall, då en längre tid förflyter mellan nämndens prövning rörande en ny anläggnings utförande och byggnadsarbetets påbörjande, synes det vara i hög grad opraktiskt, om nämnden ej skulle äga rätt att vidtaga de ändringar i sina tidigare föreskrifter, som kunna föranledas av under mellantiden gjorda erfarenheter. Det av de sakkunniga i nu förevarande del föreslagna stadgandet har därför bibehållits i departementsförslaget.

I den mån de nya eller ändrade föreskrifterna beröra sådana delar av en vattenkraftanläggning, till vilka vattendomstol lämnat byggnadslov, kan nämndens beslut komma att innebära, att den byggande ej får verkställa byggnadsarbetet i enlighet med de ritningar, som vattendomstolen godkänt, eller att han nödgas vidtaga ändring å en anläggning, trots att densamma är utförd i enlighet med vattendomstolens byggnadslov. Detta lär dock ej kunna anses innebära någon avvikelse från stadgandet i 2 kap. 22 § vattenlagen. Enligt detta stadgande torde nämligen den byggande genom vattendomstolens laga kraftvunna byggnadslov icke tillerkännas annat skydd i avseende å därigenom fastställda rättsförhållanden än det, som i allmänhet tillkommer innehavaren av en lagligen förvärvad rättighet. Av förarbetena till stadgandet framgår sålunda, att nyssnämnda rättsförhållanden genom byggnadslovet icke erhålla en sådan absolut karaktär, att de ej kunna rubbas genom ett expropriationsbeslut. På samma sätt torde de, utan att detta kan anses innebära något avsteg från ifrågavarande stadgande, kunna rubbas genom ett av krigsskyddsnämnden meddelat beslut. Givet är emellertid att nämnden, sedan den byggande erhållit vattendomstols tillstånd att utföra vattenbyggnaden på visst sätt, måste handhava sin befogenhet att meddela nya eller ändrade föreskrifter rörande byggnadens utförande med största varsamhet. Innebära föreskrifterna, att byggnaden skall utföras på ett från vattendomstolens tillstånd avvikande sätt, måste den byggande inhämta domstolens tillstånd till avvikelserna.

11 §.

Denna paragraf överensstämmer i sak med 8 § i sakkunnigförslaget, rörande vilken de sakkunniga anført:

I 8 § stadgas skyldighet att, innan någon utför anläggning som avses i 2 § eller vidtager väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning därav, göra anmälan till nämnden. Då det torde vara tydligt att efter viss tid förutsättningarna för nämndens beslut icke längre äro för handen, har det ansetts lämpligt stadga, att om två år förflutit utan att arbetet påbörjats, ny anmälan skall göras hos nämnden. Då det ligger i anläggarens intresse att i god tid få veta, om nämnden vill meddela ändrade föreskrifter, synes det icke behöfligt att föreskriva, att den nya anmälan skall ske innan arbetet påbörjas.

12 §.

Förevarande paragraf motsvaras av 9 § i sakkunnigförslaget och innehåller bestämmelser om skyldighet att i vattenmål och ärenden om tillstånd enligt 2 § i 1902 års lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, inhämta krigsskyddsnämndens yttrande, då fråga är om anläggningar, som avses i den föreslagna lagen.

Ifrågavarande paragraf i sakkunnigförslaget har berörts i några yttranden. Sålunda har *vattenöverdomstolen* ifrågasatt, huruvida icke de i paragrafen upptagna stadgandena ävensom övriga i sakkunnigförslaget meddelade bestämmelser rörande vattenmål och ärenden enligt 1902 års lag borde överflyttas till vattenlagen och nyssnämnda lag. *Vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol* har — med anledning av att det enligt sakkunnigförslaget skulle åligga vattendomstol eller, där vattenmålet handlades av synemän, dessa att inhämta yttrande av nämnden — påpekat, att enär yttrande borde inhämtas redan under vattenmålets förberedande behandling, det borde ankomma på vattenrättsdomaren att inhämta detsamma. Enligt *länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län* mening borde nämndens yttrande alltid inhämtas och icke endast, såsom de sakkunniga föreslagit, i de fall, då nämnden ej kort förut utlåtit sig.

Departements-
chefen.

Enligt 11 § i departementsförslaget skall anmälan till krigsskyddsnämnden ske, innan någon utför en sådan anläggning, som avses i förslaget, eller verkställer en väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av en dylik anläggning. Då det måste anses önskvärt, att nämnden erhåller tillfälle meddela erforderliga föreskrifter rörande arbetets utförande redan innan tillstånd därtill meddelas enligt vattenlagen eller 2 § i 1902 års lag, kunde det ifrågasättas att komplettera nyssnämnda stadgande med en föreskrift, att anmälan till nämnden skall ske, innan dylikt tillstånd sökes. Syftet med en sådan föreskrift uppnås dock även med den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen, att det skall åligga den myndighet, som har att meddela tillståndet, att inhämta nämndens yttrande. Genom en sådan bestämmelse erhålles dessutom garanti för att, om utbyggnadsplanerna eller kravet på skyddsåtgärder förändrats under tiden mellan ingivande av anmälan till nämnden och prövning av ansökan om tillstånd till arbetets utförande, nämnden erhåller tillfälle meddela de ändrade föreskrifter, som kunna föranledas därav. Har nämnden på grund av anmälan av den byggande granskat utbyggnadsplanerna under den närmaste tiden före tillståndets meddelande, torde någon omprövning dock ej erfordras. Nämndens yttrande skall därför enligt departementsförslaget — liksom enligt sakkunnigförslaget — inhämtas allenast under den förutsättningen, att nämnden ej kort förut utlåtit sig. Vad vattenmål beträffar lär det stundom vara lämpligt, att vattenrättsdomaren eller, där målet handlägges av synemän, förrättningsmannen inhämtar nämndens yttrande redan före vattendomstolens eller synemännens sammanträde. På grund härav har ifrågavarande bestämmelse undergått viss jämkning i förhållande till vad de sakkunniga föreslagit.

Med hänsyn till bland annat fördelen att hava samtliga bestämmelser rörande nu ifrågavarande skyddsåtgärder samlade i en och samma författning har jag ej ansett tillräckliga skäl föreligga att — såsom vattenöverdomstolen ifrågasatt — överflytta förevarande bestämmelse till vattenlagen och 1902 års lag.

13 §.

Denna paragraf motsvaras av 12 § i sakkunnigförslaget, rörande vilken de s a k k u n n i g a anförts:

Enligt 2 kap. 3 § vattenlagen skall vid prövning av fråga om tillstånd till byggande i vatten utredas, att nyttan av anläggningen efter avdrag av byggnadskostnaden uppgår till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som genom ändring i vattenförhållandena göres å åker och äng samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom. Eljest må tillstånd i regel ej givas. Enligt första stycket i 12 § i förslaget skall den ökning i anläggningskostnaden, som föranledes av sådan skyddsåtgärd som avses i förslaget ej tagas i beräkning vid nämnda prövning. Detta gäller enligt förslaget vare sig anläggningen är av den storlek, som sägs i 2 § 1) och 2), eller ej. Det fordras i överensstämmelse härmed icke heller att nämnden föreskrivit åtgärden. Att göra någon skillnad mellan olika fall har icke ansetts lämpligt, även om skälen för bestämmelsen äro starkast, när nämnden föreskrivit skyddsåtgärder. Har nämnden funnit anläggningen vara av den betydelse för kraftförsörjningen i riket att särskilda skyddsåtgärder böra vidtagas, bör ju kostnaden därför uppenbarligen icke få hindra, att anläggningen kommer till stånd.

Av andra stycket i 12 § framgår, att det ankommer på vattendomstol respektive synemän att vid meddelande av tillstånd till vattenbyggnad tillämpa de föreskrifter om skyddsåtgärder som nämnden meddelat, såvitt de angå vattenbyggnaden.

Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol har med anledning av de sakkunnigas förslag i denna del anförts, bland annat:

I vad mån den ökning i anläggningskostnad, som föranledes av skyddsåtgärd enligt förslaget, bör tagas i beräkning vid prövning enligt 2 kap. 3 § vattenlagen synes vara tveksamt. Vid företaget av den beskaffenhet, varom här är fråga, torde en ökning av anläggningskostnaden med omkring 5 procent sällan inverka vid denna prövning. Om kostnadsökningen undantagsvis skulle vara av betydelse i detta hänseende, finnes möjlighet att ändå få tillstånd till företaget enligt sista stycket i ifrågavarande lagrum.

Då den jämförelse mellan nytta och skada av ett vattenbyggnadsföretag, som skall verkställas enligt 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen, avser att utgöra grunden för bedömande av företagets nationalekonomiska betydelse, synes det ej vara utan vidare uppenbart, att den ökning i byggnadskostnaden, som föranledes av nu ifrågavarande skyddsåtgärder, icke bör tagas i beräkning vid jämförelsens verkställande. Emellertid vore det stötande, om skyldigheten att företaga skyddsåtgärder skulle, genom den därav föranledda ökningen i byggnadskostnaden, medföra, att ett företag ej bleve tillåtligt. Med hänsyn härtill och då de anläggningar, som avses i förevarande lagförslag, kunna förutsättas vara av väsentlig betydelse för det allmänna, torde kostnaden för ifrågavarande skyddsåtgärder ej böra få hindra, att en sådan anläggning kommer till stånd. Enligt 2 kap. 3 § tredje stycket vattenlagen äger

Departements-
chefen.

Kungl. Maj:t efter hemställan av vattendomstolen lämna medgivande till ett sådant byggnadsföretag, som prövas vara av synnerlig betydelse ur allmän synpunkt, oaktat nyttan av detsamma ej står i den relation till den av företaget föranledda skadan, som föreskrives i första stycket av samma paragraf. Möjlighet föreligger alltså att på denna väg förebygga en icke önskvärd följd av skyldigheten att vidtaga skyddsåtgärder. Det torde dock vara lämpligt att — trots att nyssnämnda möjlighet förefinnes — införa ett stadgande, enligt vilket den av skyddsåtgärderna föranledda kostnadsökningen ej skall medräknas vid prövning av tillåtligheten av en sådan vattenbyggnad, som avses i förevarande lagförslag. Att såsom de sakkunniga föreslagit utsträcka stadgandets tillämpning till även andra byggnader än sådana, som omfattas av lagförslaget, synes ej böra ske. Förutom den jämkning i första stycket av förevarande paragraf, som föranletts härav, har — för åstadkommande av överensstämmelse med terminologien i 2 kap. 3 § vattenlagen — ordet »anläggningskostnaden» utbytt mot ordet »byggnadskostnaden».

Beträffande andra stycket anhåller jag få hänvisa till vad jag förut anfört rörande förhållandet mellan å ena sidan vattendomstols respektive synemäns samt å andra sidan krigsskydds nämndens prövning.

14 §.

Förevarande paragraf motsvarar 13 § i sakkunnigförslaget. Rörande sistnämnda paragraf hava de sakkunniga anfört:

I 13 § meddelas ett stadgande, som avser att underlätta ianspråktagandet av mark eller byggnad, vilken erfordras för skyddsåtgärder som avses i förslaget. Enligt 2 kap. 14 § vattenlagen gäller, att om det för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten tarvas, att annan tillhörig fastighet tages i anspråk för vissa angivna åtgärder, ägaren av marken är pliktig att mot ersättning tåla intrånget därav. I 15 § samma kapitel stadgas rätt att för tillgodogörande av vatten begagna annan tillhörig vattenbyggnad. Enligt 1902 års lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, må annans mark under vissa där angivna förutsättningar mot ersättning tagas i anspråk för elektrisk starkströmsanläggning. Nu ifrågavarande paragraf i förslaget stadgar, att nämnda bestämmelser i vattenlagen och 1902 års lag skola äga motsvarande tillämpning i fråga om skyddsåtgärd, som avses i förslaget. De sakkunniga vilja framhålla, att såsom förutsättning för expropriationsrätt icke uppställts, att skiljenämnden föreskrivit åtgärden. Det är tillfyllest, att vattendomstolen, respektive synemän, eller Kungl. Maj:t finner att skyddsåtgärden är ändamålsenlig och behövlig.

I sak har annan ändring icke vidtagits i sakkunnigförslaget än att stadgandets tillämpning begränsats till de fall, då annans mark eller vattenbyggnad erfordras för vidtagande av skyddsåtgärd för en sådan anläggning, som omfattas av den föreslagna lagen.

15 §.

Denna paragraf motsvaras av 11 § andra stycket i sakkunnigförslaget, enligt vilket stadgande den föreslagna nämnden skulle äga rätt att, när så erfordrades, själv eller genom den nämnden utsåge besiktiga anläggning, som avsåges i förslaget.

För avgörande vilka skyddsåtgärder, som lämpligen böra vidtagas vid en anläggning, kan det givetvis stundom vara erforderligt att besiktning på platsen verkställas. Besiktning kan jämväl erfordras för utrönande, huruvida föreskrivna åtgärder vidtagits. Då kontrollerandet av att krigsskyddsnämndens beslut efterkommas närmast skall ankomma på den myndighet, som har att utöva ledningen av vederbörande anläggnings luftskydd, bör följaktligen icke blott nämnden eller den, som nämnden därtill utser, utan även luftskyddsmyndigheten beredas möjlighet att verkställa besiktning. I förevarande paragraf, som avfattats efter förebild av 16 § skyddsrumslagen, stadgas därför skyldighet för den som äger eller innehar i förslaget avsedd anläggning att tåla, att densamma besiktigas av luftskyddsmyndigheten, krigsskyddsnämnden eller den nämnden därtill utser.

16 §.

Rörande 17 § i sakkunnigförslaget, vilken motsvaras av 16 § i departementsförslaget och innehåller bestämmelser om vite, om verkställighet av den föreslagna nämndens beslut och om handräckning, har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* i sitt yttrande anført, bland annat:

Såvitt länsstyrelsen kunde finna, hade de sakkunniga tänkt sig, att luftskyddsmyndigheten efter anmälan till vederbörande länsstyrelse därom, att en föreskriven skyddsåtgärd försumrats, skulle få åtgärden vidtagen genom länsstyrelsens försorg. Då det enligt sakens natur ofta måste gälla åtgärder av synnerligen dyrbar beskaffenhet, vore de sakkunnigas förslag i denna del ägnat att väcka starka betänkligheter.

Om en anläggnings ägare eller innehavare försummar att utföra en av krigsskyddsnämnden föreskriven åtgärd, torde åtgärden lämpligen böra verkställas av luftskyddsmyndigheten, d. v. s. i regel vattenfallsstyrelsen, vilken torde vara den på området mest sakkunniga myndigheten. Med hänsyn härtill har i förevarande paragraf — i överensstämmelse med vad de sakkunniga föreslagit — intagits ett stadgande, enligt vilket, om den som enligt nämndens beslut skall utföra viss åtgärd underlåter att utan dröjsmål vidtaga densamma, luftskyddsmyndigheten äger utföra åtgärden på den försumliges bekostnad. Emellertid kan krigsskyddsnämnden eller luftskyddsmyndigheten vid verkställande av besiktning eller i samband med utförande av skyddsåtgärd, som en anläggnings ägare eller innehavare försummat att vidtaga, behöva biträde av länsstyrelsen. Med hänsyn härtill har — likaledes i överensstämmelse med sakkunnigförslaget — föreskrivits, att nämnden och luftskyddsmyndigheten äro berättigade att erhålla nödig handräckning av länsstyrelsen. Vidare skall länsstyrelsen av den försumlige äga uttaga kostnaden för åtgärd, som luftskyddsmyndigheten verkställt.

17 §.

Enligt denna paragraf, som motsvarar 16 § i sakkunnigförslaget, får talan mot krigsskyddsnämndens beslut fullföljas till Kungl. Maj:t. Där ej annorlunda förordnas, skall beslutet dock omedelbart lända till efterrättelse.

18 §.

Denna paragraf, som innehåller straffbestämmelser, är i sak överensstämmande med 18 § i sakkunnigförslaget.

19 och 20 §§.

Dessa paragrafer äro likalydande med motsvarande paragrafer i sakkunnigförslaget.

Bestämmelsen om lagens ikraftträdande.

Lagen torde böra träda i kraft den 1 juli 1942.

Övergångsbestämmelsen.

Det av de sakkunniga föreslagna övergångsstadgandet om anmälningskyldighet beträffande anläggningar, som äro under utförande, då lagen träder i kraft, har såtillvida ändrats, att den med straffansvar förbundna föreskriften att anmälan skall ske skyndsamt ersatts med en bestämmelse om, att anmälan skall ske senast den 1 augusti 1942. Vidare har krigsskyddsnämnden erhållit rätt att meddela anstånd med ritningars och uppgifters ingivande till nämnden.

Anmärkas må, att i departementsförslaget icke upptagits den i 11 § första stycket i sakkunnigförslaget meddelade föreskriften, att frågor angående vidtagande av skyddsåtgärder skola prövas skyndsamt.

I anslutning till denna föreskrift hava de sakkunniga anfört:

Någon närmare reglering av förfarandet hos nämnden har icke ansetts behöfelig. Bestämmelser härom torde i mån av behov kunna meddelas i administrativ ordning. Av vikt synes vara, att i instruktion för nämnden närmare angives, inom vilken tid yttrande bör avgivas. Att ej anläggningarna genom nämndens prövning fördröjas är angeläget. Förslagsvis torde kunna stadgas, att nämnden skall avgöra ärendet inom tre veckor från det fullständiga handlingar inkommit. Synnerligen brådskande ärenden böra om möjligt avgöras inom kortare tid.

Departements-
chefen.

Uppenbarligen är det av vikt, att krigsskyddsnämnden handlägger ärendena med erforderlig skyndsamhet. Bestämmelser härom synas dock lämpligen böra meddelas i den instruktion för nämnden, som torde böra utfärdas. Av denna anledning har nyssnämnda stadgande uteslutits ur departementsförslaget.

Övriga författningsförslag.

Såsom förut nämnts äro bestämmelserna i det lagförslag, för vilket jag nu redogjort, avsedda att för de kraftanläggningars vidkommande, som omfattas av förslaget, ersätta bestämmelserna dels i 11 § 2—4 mom. luftskyddslagen, dels ock i skyddsrumslagen. De i det föregående omnämnda förslagen till lag om ändrad lydelse av 11 § 5 mom. luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr

504) och lag angående ändrad lydelse av 24 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. upptaga därav föranledda — av de sakkunniga föreslagna och i de avgivna yttrandena utan erinran lämnade — ändringar i luftskyddslagen och skyddsrumslagen.

Enligt förslaget till lag angående tillägg till lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, skall — likaledes i överensstämmelse med ett av de sakkunniga avgivet, i yttrandena utan anmärkning lämnat förslag — i 1902 års lag införas en ny paragraf, betecknad 16 § och innehållande en erinran om de föreslagna särskilda bestämmelserna rörande vissa kraftanläggningar.

De sakkunniga hava icke ansett det erforderligt att föreslå någon följdändring i vattenlagen och framhållit, att någon fullt lämplig plats i denna lag för en erinran om nyssnämnda bestämmelser icke heller torde vara att finna.

Anmärkas må slutligen att, därest förslaget till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar upphöjes till lag, den förut omförmälda kungörelsen den 29 augusti 1939 angående förhindrande av skadegörelse å vissa kraft- och kanal-anläggningar i riket vid krig eller krigsfara m. m. torde böra jämkas till överensstämmelse med den nya lagen.

Departementschefens hemställan.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över de inom socialdepartementet upprättade förslagen till

- 1) lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar,
 - 2) lag om ändrad lydelse av 11 § 5 mom. luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504),
 - 3) lag angående ändrad lydelse av 24 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. samt
 - 4) lag angående tillägg till lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,
- av den lydelse bilaga (*Bilaga A*)¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådet övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:

Anders Lundstedt.

¹ Av de i denna bilaga ingående lagförslagen hava de ovan under 2)—4) upptagna, vilka äro likalydande med motsvarande vid propositionen fogade lagförslag, här uteslutits.

F ö r s l a g

till

L a g

om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Beträffande anläggning av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen i riket skola i fråga om åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage, däri inbegripet förberedande åtgärder för avhjälpande av sådan skada, gälla de särskilda bestämmelser, som angivas i denna lag.

2 §.

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

- 1) elektriskt kraftverk, som är avsett för generatoreffekt av minst tvåtusenfemhundra kilovoltampère;
- 2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst etthundra miljoner kubikmeter;
- 3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst fyrtio kilovolt mellan två ledare; samt
- 4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning som under 3) sägs och en genomgångseffekt av minst tvåtusenfemhundra kilovoltampère.

3 §.

Anläggning, som avses i denna lag, skall utföras på ett med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall ur skyddssynpunkt lämpligt sätt.

Vad nu sagts gäller ock ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning.

4 §.

Ägare av befintlig, i denna lag avsedd anläggning vare pliktig att, i den mån det ej tidigare skett, med avseende å anläggningen och driften vid densamma vidtaga erforderliga åtgärder för att minska faran för och begränsa verkningarna av sådan skada, varom i 1 § förmäles. Han skall sålunda,

bland annat, verkställa nödig förstärkning av anläggningens skydd mot brand- och annan bombskada, utföra skyddsrum och andra erforderliga skyddsanordningar åt personal för anläggningens skötsel och skydd samt lämpligt förvaringsrum för förråd, ombesörja erforderlig utbildning och övning av personal, avsedd att fullgöra luftskyddstjänst vid anläggningen, samt vidtaga nödiga åtgärder för snabbt avhjälpande av driftavbrott.

Nyttjas anläggningen av annan än ägaren, vare nyttjanderättshavaren skyldig att i ägarens ställe vidtaga sådana i första stycket avsedda åtgärder, som finnas skäligen böra ankomma på nyttjanderättshavaren.

Anskaffning av vapen ingår icke i ägarens eller nyttjanderättshavarens förpliktelser.

Om skyldighet att anordna bevakning förordnar Konungen.

5 §.

Ej vare någon på grund av vad i 3 och 4 §§ stadgas skyldig att vidtaga sådana åtgärder, att han därigenom oskäligt betungas.

6 §.

Nyttjas anläggningen av annan än ägaren, skall kostnad, som ägaren eljest skolat vidkännas, fördelas mellan honom och nyttjanderättshavaren efter vad som finnes skäligt.

7 §.

Ägare eller innehavare av anläggning, som avses i denna lag, vare skyldig tåla åtgärd, som finnes böra utföras vid anläggningen för att trygga kraftförsörjningen i riket under krig, ändå att han icke själv är pliktig att utföra eller bekosta åtgärden. Medför åtgärden skada eller förlust för honom, skall dock, om denna ej är att anse såsom ringa, utgå ersättning därför efter vad som finnes skäligt.

8 §.

Frågor, som avses i 3—5 §§ och 7 §, prövas av en särskild nämnd (*krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar*).

Fråga om kostnadsfördelning enligt 6 § prövas av allmän domstol.

9 §.

Krigsskyddsnämnden består av en lagfaren ordförande, en representant för försvarsstaben, en för luftskyddsinspektionen, en för vattenfallsstyrelsen och en för kommunala och enskilda kraftföretag. För var ledamot skall finnas minst en suppleant.

Ledamöter och suppleanter utses av Konungen; dock att Konungen äger uppdraga åt chefen för försvarsstaben att utse den militäre ledamoten och suppleant för honom. Innan ledamot och suppleant som skall företräda kommunala och enskilda kraftföretag utses, skall tillfälle till yttrande beredas sammanslutning av sådana företag.

Nämnden äger uppdraga åt ordföranden att ensam handlägga ärenden av enkel beskaffenhet.

10 §.

Krigsskyddsnämnden äger, när det erfordras, utan hinder av vad den förut bestämt meddela nya eller ändrade föreskrifter, om det kan ske utan att anläggningens ägare eller innehavare oskäligt betungas.

11 §.

Innan någon utför i denna lag avsedd anläggning eller verkställer väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning, skall han göra anmälan hos krigsskyddsnämnden för prövning av fråga, som avses i 3 §.

Påbörjas ej arbetet inom två år från det nämndens prövning ägde rum, skall anmälan ånyo göras hos nämnden.

Vid anmälan skola fogas erforderliga ritningar över anläggningen och de uppgifter, som tarvas för prövningen.

12 §.

I mål om tillstånd till vattenbyggnad, vilken är att hänföra till anläggning, som under 2 § 1) eller 2) sägs, eller till väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan byggnad skall krigsskyddsnämndens yttrande inhämtas, såvida nämnden ej kort förut utlåt it sig.

Innan tillstånd enligt 2 § lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, meddelas till elektrisk ledning, som under 2 § 3) i denna lag sägs, skall ock yttrande inhämtas av krigsskyddsnämnden, om den ej kort förut utlåt it sig.

13 §.

Den ökning i byggnadskostnaden, som föranledes av skyddsåtgärd enligt denna lag, skall icke tagas i beräkning vid prövning, som i 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen sägs.

Vid meddelande av tillstånd, som i 12 § första stycket omförmäles, skola av krigsskyddsnämnden med avseende å vattenbyggnadens utförande givna föreskrifter beaktas.

14 §.

Vad i vattenlagen och förenämnda lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, stadgas om rätt att för tillgodogörande av vatten eller för utförande av elektrisk starkströmsanläggning taga i anspråk annans mark eller vattenbyggnad skall äga motsvarande tillämpning i fall, då annans mark eller vattenbyggnad erfordras för vidtagande av skyddsåtgärd enligt denna lag.

15 §.

Envar, som äger eller innehar i denna lag avsedd anläggning, vare pliktig tåla, att den myndighet, vilken har att utöva ledningen av luftskyd-

det vid anläggningen (luftskyddsmyndigheten), krigsskyddsnämnden eller den nämnden därtill utser besiktigar anläggningen för utrönande, vilka skyddsåtgärder som vidtagits eller böra vidtagas.

16 §.

Krigsskyddsnämnden äger vid vite tillhålla den, som är pliktig att vidtaga skyddsåtgärd enligt denna lag, att fullgöra sin skyldighet.

Underlåter den, som enligt nämndens beslut skall utföra viss åtgärd, att utan dröjsmål vidtaga densamma, må luftskyddsmyndigheten utföra åtgärden på den försumlige bekostnad.

Krigsskyddsnämnden och luftskyddsmyndigheten vare berättigade att er hålla nödig handräckning av länsstyrelsen. Denna må ock i fall, som avses i andra stycket, uttaga kostnaden för åtgärden av den försumlige.

17 §.

Klagan över krigsskyddsnämndens beslut må föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till vederbörande statsdepartement före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhöll del av beslutet. Där ej annorlunda förordnas, skall beslutet dock omedelbart lända till efterrättelse.

18 §.

Underlåter någon att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgas i 11 §, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Samma lag vare, där någon utför åtgärd, som krigsskyddsnämnden föreskrivit, i strid mot dess beslut.

Den som utan skälig anledning vägrar att låta anläggning besiktigas enligt vad i 15 § sägs, straffes med dagsböter.

19 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

20 §.

Närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Är vid tiden för lagens ikraftträdande anläggning, som däri avses, under utförande eller föremål för väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning, skall anmälan, varom stadgas i 11 §, vid äventyr som i 18 § första stycket sägs, med bifogande av erforderliga ritningar och uppgifter senast den 1 augusti 1942 göras hos krigsskyddsnämnden; dock må nämnden, när skäl därtill äro, meddela anstånd med ritningars och uppgifters ingivande.

De sakkunnigas förslag.

Förslag

till

Lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Beträffande anläggning av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen i riket skola i fråga om åtgärder till skydd mot anfall från luften eller annan skadegörelse å anläggningen jämte tillbehör så ock till skydd för personalen gälla de särskilda bestämmelser som upptagas i denna lag.

Såsom skyddsåtgärd skall anses jämväl förberedande åtgärd för avhjälpande av skada.

2 §.

Till anläggning som avses i 1 § hänföras

1) elektriskt kraftverk, som är avsett för en turbineffekt av minst tvåtusen kilowatt;

2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst etthundra miljoner kubikmeter;

3) elektrisk ledning som är avsedd för spänning av minst fyrtio kilovolt mellan två ledare; samt

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning som under 3) sägs och en genomgångseffekt av minst tvåtusen kilovoltampère.

3 §.

Anläggning som i 2 § sägs skall utföras på ett med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall ur skyddssynpunkt lämpligt sätt.

Vad nu sagts gäller ock ombyggnad, ändring eller utvidgning.

4 §.

Ägaren av befintlig anläggning som i 2 § sägs skall, i den mån det ej skett i samband med anläggningens tillkomst eller i anledning av arbete som avses i 3 § andra stycket, vidtaga sådana åtgärder med avseende å anläggningen, som äro ägnade att minska brandfaran, samt anskaffa erforderliga brandredskap så ock eljest för säkerställande av driften vid anläggningen vidtagna skyddsåtgärder som ej utan äventyr kunna anstå. Han vare ock pliktig att utföra skyddsrum och andra erforderliga skyddsanordningar åt personal för anläggningens skötsel och skydd samt lämpligt förvaringsrum för förråd.

Med åtgärder som nämnas i första stycket jämställas anskaffning av reservmateriel samt underhåll, utbildning och övning. Anskaffning av vapen ingår icke i ägarens förpliktelser.

Om bevakning förordnar Konungen.

5 §.

Ej må någon på grund av vad i 3 och 4 §§ sägs åläggas att utföra anläggningen på sådant sätt eller att vidtaga sådana åtgärder att han därigenom oskäligt betungas.

6 §.

Nyttjas anläggningen av annan än ägaren, skall kostnad som ägaren eljest skolat vidkännas fördelas mellan honom och nyttjanderättshavaren efter vad som finnes skäligt.

7 §.

Frågor, som avses i 3—5 §§, prövas av en särskild nämnd, kallad skiljenämnden för kraftverkens luftskydd.

8 §.

Innan någon utför anläggning som avses i 2 § eller vidtager väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning skall han göra anmälan hos skiljenämnden för prövning enligt 3 §.

Har ej arbetet påbörjats inom två år från det skiljenämndens prövning ägde rum, skall anmälan ånyo göras hos nämnden.

Vid anmälan fogas erforderliga ritningar över anläggningen och de uppgifter som tarvas för prövningen.

9 §.

I mål om tillstånd till vattenbyggnad, vilken är att hänföra till anläggning som avses under 2 § 1) och 2), eller till väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av dylik anläggning åligge vattendomstol eller, där målet handlägges av synemän, dessa att inhämta yttrande av skiljenämnden, såvida ej denna kort förut utlåt sig.

Innan tillstånd enligt 2 § lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, meddelas till elektrisk ledning som avses under 2 § 3) i denna lag, skall ock yttrande inhämtas av skiljenämnden, om den ej kort förut utlåt sig i frågan.

10 §.

Skiljenämnden består av en lagfaren ordförande, en representant för försvarsstaben, en för vattenfallsstyrelsen, en för luftskyddsinspektionen och en för kommunala och enskilda företag. För var ledamot skall finnas minst en suppleant.

Ledamöter och suppleanter utses av Konungen; dock att Konungen äger uppdraga åt chefen för försvarsstaben att utse den militäre ledamoten och suppleant för honom. Innan ledamot eller suppleant som skall företräda kommunala och enskilda företag utses skall tillfälle till yttrande beredas sammanslutning av sådana företag.

Skiljenämnden äger uppdraga åt ordföranden att ensam handlägga ärenden av enkel beskaffenhet.

11 §.

Frågor som avses i 3—5 §§ skola prövas skyndsamt, så att byggnadsarbete ej fördröjes.

Skiljenämnden äge, när så erfordras, själv eller genom den nämnden utser besiktiga anläggning som avses i denna lag.

12 §.

Den ökning i anläggningskostnaden, vilken föranledes av skyddsåtgärd som avses i denna lag, skall, evad anläggningen är av den storlek som sägs i 2 § 1) och 2) eller ej, icke tagas i beräkning vid prövning som i 2 kap. 3 § vattenlagen sägs.

Av vattendomstolen eller synemän skall föreskrivas, hur anläggningen, i de hänseenden som eljest prövas av vattendomstol eller synemän, skall utföras för att av skiljenämnden meddelat beslut skall beaktas.

13 §.

Vad i vattenlagen och förenämnda lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, stadgas om rätt att för tillgodogörande av vatten, med avseende å vissa åtgärder, eller för utförande av elektrisk starkströmsanläggning taga i anspråk annans mark eller byggnad skall, oavsett anläggningens storlek, äga motsvarande tillämpning i fråga om sådan skyddsåtgärd som avses i denna lag.

14 §.

Ägare eller innehavare av anläggning som i 2 § sägs vare skyldig att efter prövning av skiljenämnden tåla åtgärd som finnes böra utföras vid anläggningen till tryggande av kraftförsörjningen i riket, ändå att han icke själv är pliktig att utföra eller bekosta åtgärden. Medför åtgärden skada eller förlust för honom, skall dock, om denna ej är att anse såsom ringa, utgå ersättning därför efter vad som nämnden finner skäligt.

15 §.

Skiljenämnden äger, när så erfordras, utan hinder av vad förut blivit bestämt meddela nya eller ändrade föreskrifter, om det kan ske utan att anläggningens ägare oskäligt betungas.

16 §.

Skiljenämndens beslut skall omedelbart lända till efterrättelse, där ej annorlunda förordnas. Talan mot beslutet må i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd, fullföljas hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom trettio dagar från det klaganden erhöi del av beslutet.

17 §.

Skiljenämnden äger stadga erforderligt vite.

Underlåter den som enligt nämndens beslut skall utföra viss åtgärd att utan dröjsmål vidtaga åtgärden, äge vederbörande luftskyddsmyndighet låta utföra åtgärden på den försumliges bekostnad.

Skiljenämnden och luftskyddsmyndigheten vare berättigade att erhålla nödig handräckning av länsstyrelsen. Denna äge ock i fall som avses i andra stycket uttaga kostnaden för åtgärden av den försumlige.

18 §

Underlåter någon att göra anmälan som i denna lag föreskrives, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Samma lag vare, där någon utför åtgärd som skiljenämnden föreskrivit i strid mot dess beslut.

Den som utan skäl vägrar att låta anläggning besiktigas enligt vad i 11 § sägs, straffes med dagsböter.

19 §.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

20 §.

Närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den — — —.

År anläggning, som avses i 2 §, under utförande eller föremål för väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning vid tiden för lagens ikraftträdande, skall anmälan, vid äventyr som i 18 § första stycket sägs, med bifogande av erforderliga ritningar och uppgifter skyndsamt göras hos skiljenämnden för kraftverkens luftskydd.

Bilaga C.

I de sakkunnigas betänkande intagen redogörelse för olika slag av skyddsåtgärder.

De skyddsåtgärder, som kunna komma i fråga vid kraftanläggningar, äro av dels teknisk, dels ock organisatorisk art. Den önskvärda omfattningen och utformningen av de tekniska åtgärderna är till stor del beroende på de lokala förhållandena i varje särskilt fall, men vissa allmänna synpunkter kunna framhållas för att belysa vad som enligt hittills föreliggande erfarenheter synes vara möjligt att utföra.

Vid planerande av *vattenkraftstationer* är man i regel bunden till en viss plats, som bestämmes av terrängförhållandena vid vattendraget. I den mån det låter sig göra, bör anläggningen placeras så, att den så mycket som möjligt skyddas mot upptäckt från luften. Den bör vidare om möjligt placeras på tillräckligt avstånd från andra sannolika anfallsmål. Stationen bör ej ligga omedelbart intill allmän väg. I allt fall bör allmän väg ej framdragas över kraftstationsdammen. Vid projekteringen av kraftanläggningen bör tillses, att de olika byggnadsenheterna spridas så mycket som möjligt för att icke vid bombnedslag flera delar skolas skadas samtidigt samt att terrängens skyddande egenskaper utnyttjas.

Kraftstationsbyggnaderna böra göras brandsäkra och maskiner-
na utföras i möjligaste mån utan användande av brännbart material. Vidare böra samtliga byggnadskonstruktioner göras kraftiga, så att de motstå åtminstone splitter och smärre bomber. Fönster och dörrar böra göras relativt

små och placeras på sådant sätt, att skadegörelse på maskineriet genom splitter förhindras. De maskiner som äro viktigast och vilkas reparation kräver lång tid med åtföljande driftstopp — i första hand turbinerna och generatorerna — böra skyddas så effektivt som möjligt. Bästa skyddet mot direkta skador av bomber vinnes, om man kan förlägga maskinsalen nedsprängd i berg så att ett motståndskraftigt bergtak erhålles. Det är ibland möjligt att på samma sätt skydda transformatorerna och den hjälputrustning som erfordras för manövrering och övervakning av anläggningen. Om maskinsalen ej lämpligen kan förläggas under bergytan, kan det vid stora stationer vara lämpligt att göra tak och väggar så kraftiga att de bereda effektivt skydd för maskinerna.

I byggnader, som ej bereda maskinerna bombskydd, bör vid krigsfara splitterskydd uppställas mellan de olika aggregaten.

Till förhindrande av skador genom flytminor o. dyl. är det önskvärt, att anordningar utföras för att uppfånga dem, innan de komma in i kraftstationens vattenvägar. Hänsyn måste även lagas därtill att skada på vattenvägarna kan medföra översvämning som, åtminstone vid en station med flera maskinaggregat, kan bli mycket mera förödande än den direkta skadan vid bomträff. Man bör också beakta, att skada på en maskin, som är i gång, är farligare än skada på en stillastående maskin, emedan maskindelar kunna slungas ut av centrifugalkraften och i sin tur åstadkomma nya skador, t. ex. på intilliggande aggregat. Det är därför av vikt, att maskinerna i stationer som icke äro fullträffsäkert skyddade stoppas vid bombanfall, om kraftsituationen medger det, och att vattenvägarna tömmas. För detta ändamål erfordras, att luckorna för maskinernas vattenvägar kunna stängas mycket snabbt och att anordningar finnas för snabb bromsning av aggregaten. Man torde dock böra utgå från att det med hänsyn till belastningen endast i undantagsfall är möjligt att stoppa aggregaten. Att luckorna kunna stängas snabbt är av vikt även då en vattenväg skadas.

Särskild omtanke måste även ägnas *d a m m b y g g n a d e r n a*. Dessa kunna utföras som fyllningsdammar eller som murverksdammar.

En fyllningsdamm bör, om den skall kunna anses någorlunda bombsäker, ha en kärna av betong och stor krönbredd samt vid krönet övertippas med ett par meters fyllning av grov sten. Av olika slags betongdammar äro de som utföras av massiv typ mest motståndskraftiga mot bomträffar. Om en betongdamm utföres med pelare och framförliggande valv eller plattor, bör tillses, att konstruktionen blir sådan att uppkommen skada på dammen ej förstoras genom att vattentrycket med anledning därav verkar i ej avsedd riktning.

Dammluckorna manövreras oftast på elektrisk väg men böra därjämte vara försedda med sådana anordningar, att de, om kraftstationen stoppas, kunna tillräckligt snabbt öppnas även utan strömtillförsel.

Till skydd för tjänstgörande och övrig personal samt deras familjemedlemmar (t. ex. då tjänstebostäder äro anordnade i omedelbar anslutning till kraftanläggningen) böra särskilda åtgärder vidtagas. För driftpersonalen anordnas särskilda skyddskuror med observationshål och telefonförbindelse. För driftledning samt luftförsvars- och bevakningspersonal anordnade skyddsrum böra vara belägna i stationens omedelbara närhet och dimensioneras så att de kunna bereda skydd vid direkt anfall mot denna. För annan personal och för familjemedlemmar böra normalskyddsrum eller liknande anordnas i bostäderna eller eventuellt i terrängen.

Enligt vad erfarenheterna från det pågående stormaktskriget och av hittills utförda arbeten i vårt land givit vid handen kunna kraftanläggningar i viss utsträckning skyddas mot upptäckt från luften genom

orienteringsförsvårande åtgärder av olika slag. Ehuru sådana åtgärder synas vara effektivast vid anläggningar som ej ligga i så omedelbar anslutning till vattendrag som vattenkraftstationer, kan dock i många fall god effekt uppnås genom maskeringsmålning och genom anbringande av olika slag av masker. Vidare bör tillses, att i det omedelbara grannskapet icke finnas några »riktprickar». Skenanläggningar kunna emellanåt vara till nytta.

Erfarenheten har visat, att brandrisken är synnerligen stor. En utökning av den brandberedskap, som normalt finnes vid anläggningarna, är därför i regel ofrånkomlig. För att brandskyddet skall kunna bli effektivt är det bland annat nödvändigt, att anläggningen är så utförd och hålles i sådant skick att en uppkommen brand får så liten spridning som möjligt. Detta måste beaktas vid planeringen av en kraftanläggning, av vad slag den än må vara. Det är sålunda av den största betydelse, att eldfarliga upplag placeras på betryggande avstånd från viktigare anläggningsdelar. Oljefattiga apparater böra helst komma till användning. Vid uppställning av apparater innehållande olja — såsom oljeströmbrytare och transformatorer — bör tillses, att tillräckligt avlopp för uttrinnande olja finnes samt att en uppkommen eld såvitt möjligt ej får tillfälle att sprida sig till annan brännbar materiel. Det torde även finnas möjlighet att ytbehandla väggar och tak så att risken för brand minskas. Vid nybyggnad bör huvudsakligen icke brännbart material användas.

Ovannämnda åtgärder utesluta givetvis icke, att lämplig eldsläckningsmateriel, framför allt för släckning av oljebrand, måste anskaffas och personalen instrueras och övas i dess rätta användning.

För att skador vid luftanfall skola kunna snabbt avhjälpas är det av stor betydelse, att reparationsberedskapen är god. Särskilt må framhållas önskvärdheten av att de i anläggningen ingående delarna äro i största möjliga utsträckning standardiserade, dels inom en och samma anläggning, dels ock vid olika anläggningar. Härigenom underlättas reservhållningen betydligt. Det är av stor vikt, att tillräcklig reservmateriel finnes tillgänglig samt att denna materiel såvitt möjligt förvaras så att den ej skadas vid anfall mot stationen. Ur denna synpunkt är även lämpligt, att icke sammanföra en större mängd materiel i en och samma depå utan i stället upprätta mindre depåer, placerade på skilda platser.

Vid organisation av reparationsberedskapen är det i allmänhet icke tillräckligt att lita enbart till den egna personalen som oftast är tämligen fåtalig. Såväl beträffande reparationsberedskapen som övrig personalkrävande skyddstjänst inom luftskyddets skilda grenar, verkshemvärnstjänst m. m. bör därför samarbete inledas med ledning för motsvarande skyddstjänst inom orten och i detalj planläggas.

Till förhindrande av att obehöriga bereda sig tillträde till anläggningarna i syfte att utföra skadegörelse eller utspionera dem böra anläggningarna inhägnas och bevakas. Inhägnandet sker genom anbringande av stängsel på land och länsor på vattnet. Bevakningen ordnas centralt genom militär- eller polismyndighets försorg eller, om bevakning ej erhålles på denna väg, genom egen eller lejd personal, som därvid i viss utsträckning tillerkänts eller kan erhålla polismans skydd och befogenhet.

Förutom ovannämnda skyddsåtgärder erfordras en hel del kompletterande åtgärder huvudsakligen sammanhörande med luftskyddstjänsten, såsom anskaffande av alarmeringsanordningar, gasskydds- och sjukvårdsutrustning samt organiserande av personaltjänst och anordnande av övningar för luftskyddet.

Beträffande *ångkraftstationer* gäller i tillämpliga delar vad ovan sagts om vattenkraftstationer.

I fråga om *kraftledningar* och *transformator- eller kopplingsstationer* har man i allmänhet något större frihet att välja sträckning eller plats efter vad som ur luftskyddssynpunkt är lämpligast.

Med hänsyn till risken för skador genom spridning av bomber eller till följd av splitter vid anfall mot andra krigsviktiga mål bör vid valet av sträckning för kraftledning tillses, att den ej drages för nära sådana mål. Å andra sidan är det av betydelse, att en kraftledning icke drages på längre avstånd från viktigare industrier och andra betydelsefulla kraftvärmare än att reservmatning av dessa kan komma till stånd. Vid valet av sträckning bör i övrigt tillses, att viktiga kraftledningar icke dragas i varandras omedelbara närhet och att särskilt vid känsligare punkter på linjen, såsom korsning av vattendrag och liknande, avståndet mellan jämlöpande ledningar blir betryggande. Då ledning drages genom skog, bör trädgallringen i linjegatans kanter helst utföras på sådant sätt att ej någon skarpt markerad gränslinje uppkommer. Vidare är det av vikt, att in- och utledningar vid kraft- och transformatorstationer utföras så att den i allmänhet från luften tydligt skönjbara linjegatan ej visar var anläggningen är belägen. Ur denna synpunkt är avgrening att rekommendera.

Det är enligt erfarenhetens vittnesbörd av den allra största betydelse, att *reparationsberedskapen* är ordnad på ett sådant sätt att en skadad kraftledning kan snabbt repareras. Härvid spela kommunikationsproblemen en stor roll, när det gäller att snabbt finna och rapportera felet samt transportera personal och materiel till platsen. Såväl personal som materiel bör därför vara förlagd i depåer utefter viktigare kraftledningar, varjämte övningar äro nödvändiga för att personalen skall få den erforderliga kännedomen om de reparationsarbeten, som kunna komma att erfordras under svåra förhållanden.

En hel del torde kunna göras för att redan vid byggandet av en kraftledning höja reparationsberedskapen. Det är sålunda av särskilt stort värde, att just linjebyggnadsmaterielen är standardiserad, så att reservhållningen av reparationsmateriel kan ordnas rationellt. Även för speciella konstruktioner på vissa punkter på en kraftledning, t. ex. korsningstorn, bör standardiserad ersättningsmateriel anskaffas. Framkomligheten i linjegatan eller på vägar i dennas omedelbara närhet bör på allt sätt tryggas. Åtgärder i detta syfte äro till fördel även vid byggandet av kraftledningar.

Plats för transformator- och kopplingsstationer bör i allmänhet väljas så, att de kunna förses med kraft från mer än en ledning, vilket ur reservsynpunkt är önskvärt. Vid anordnande av transformator- eller kopplingsstation i skog eller på annan plats, där markröjning erfordras, bör röjningen utföras mycket försiktigt. Särskilt bör iakttagas, att gränslinjen för det röjda området ej blir skarpt markerad och att markytans färg ej kommer att alltför mycket sticka av mot omgivningen.

Vad angår utförandet av sådan station märkes, att den numera i regel bygges i utomhusutförande, möjligen med någon mindre byggnad för kontrollutrustning. Vid en sådan utomhusstation bör i första hand anordnas effektivt splitterskydd omkring de viktigaste apparaterna, nämligen transformatorerna, varigenom risken för samtidig skadegörelse på flera aggregat minskas. Det är även av vikt att stationen placeras så i terrängen att den icke från luften framträder alltför markerad. Till förhindrande av totalförstörelse vid viktigare stationer kan någon del av stationen, t. ex. en transformator

med tillhörande nödvändig utrustning, utflyttas, varvid provisorisk anslutning till den matande kraftledningen ordnas på betryggande avstånd från huvudstationen.

Äldre transformatorstationer äro i allmänhet utförda som inomhusstationer, varvid de viktigaste apparaterna äro placerade inne i en byggnad. De synpunkter som ur skyddssynpunkt böra läggas på en sådan station äro i stort sett desamma som ovan framförts beträffande kraftstationer. Sålunda bör sektionering av byggnaden företagas till förhindrande av att sekundärskador uppkomma, varjämte det är av den största betydelse att brandberedskapen är hög.

Transformator- och kopplingsstationer i inomhusutförande utgöra ofta mycket små mål och det torde då vara tämligen lätt att försvåra deras upptäckande från luften. Orienteringsförsvårande åtgärder kunna därför med fördel utföras vid dessa anläggningar. Även vid utomhusstationer kunna sådana åtgärder vara ändamålsenliga. Speciellt gäller detta målning av järnskelett och apparater i lämplig färgton.

Reparationsberedskap och luftskyddstjänst böra ordnas efter i stort sett samma linjer som vid kraftstationerna, varvid hänsyn givetvis måste tagas till den vid de mindre stationerna särskilt begränsade personaltillgången.

För kraftstationer och transformator- eller kopplingsstationer är gemensamt, att de helst böra skyddas av luftvärn. Genom luftvärnselden tvingas anfallande flygplan upp på högre höjd och deras träffsäkerhet minskas. För luftvärnspjäserna böra uppställningsplatser och förrådsrum anordnas vid anläggningarna. Pjäserna anskaffas genom militär försorg.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 24 april 1942.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 21 april 1942 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 10 april 1942, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar,
- 2) lag om ändrad lydelse av 11 § 5 mom. luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504),
- 3) lag angående ändrad lydelse av 24 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. samt
- 4) lag angående tillägg till lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av extra ordinarie hovrättsassessorn Nils Berggren.

Förslagen föranledde följande yttrande av lagrådet.

Förslaget till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

1 §.

I 1 § meddelas, bland annat, ett stadgande av innehåll att till skyddsåtgärder även skola räknas förberedande åtgärder för avhjälpande av skada. Uttrycklig föreskrift härom torde, särskilt med hänsyn till de föreslagna bestämmelserna i 4 § första stycket, vara överflödig.

4 §.

Enligt 4 § andra stycket i det remitterade förslaget skall, om anläggningen nyttjas av annan än ägaren, nyttjanderättshavaren vara skyldig att i ägarens

ställe vidtaga sådana i paragrafens första stycke avsedda åtgärder, som finnas skäligen böra ankomma på nyttjanderättshavaren. Såsom exempel på dylika åtgärder uppräknas i remissprotokollet utbildning och övning av luftskydds-personal och organiserande av reparationsberedskap samt andra mera tillfälliga skyddsåtgärder, som ej hava avseende å anläggningens utförande. Dessa exempel synas giva vid handen, att åtgärder som hava avseende å utförandet av anläggningen samt anordningar i övrigt av mera stadigvarande natur skola ankomma på ägaren, medan nyttjanderättshavaren skall ombesörja sådant som sammanhänger med driften eller eljest är av tillfällig natur. Till denna senare grupp torde vara att hänföra erforderlig utökning av det reservförråd av reparationsmateriel, som under normala förhållanden bör finnas för att möjliggöra ett snabbt hävande av driftavbrott. Däremot torde anskaffning av dyrbarare reservmaskiner och annan utrustning, som erfordras endast i händelse av mera omfattande skadegörelse eller eljest blott under extraordinära förhållanden — i den mån 4 § första stycket har avseende jämväl å sådan reservutrustning — icke böra ingå i nyttjanderättshavarens skyldigheter, liksom ej heller utförande av förrådsrum, dyrbarare inhägnad eller annat dylikt av bestående värde för anläggningen. I lagtexten skulle vinnas närmare anslutning till denna tankegång, om den erhöle det innehållet, att nyttjanderättshavaren skall vara skyldig att i ägarens ställe vidtaga sådana i paragrafens första stycke avsedda åtgärder, som med hänsyn till deras art och förhållandena i övrigt böra ankomma på den som utövar driften vid anläggningen.

Av jämförelse med 6 § framgår, att i fall då krigsskydds nämnden ålägger nyttjanderättshavaren att vidtaga viss åtgärd kostnaden för åtgärden kommer att stanna på denne utan möjlighet till fördelning mellan honom och ägaren. Finner nämnden att kostnaden icke uteslutande bör drabba nyttjanderättshavaren, skall följaktligen föreläggande att vidtaga åtgärden riktas, icke mot nyttjanderättshavaren utan mot ägaren, som enligt 6 § kan påkalla fördelning av kostnaden.

5 §.

I 5 § upptages föreskrift därom att ej någon skall på grund av vad i 3 och 4 §§ stadgas vara skyldig vidtaga sådana åtgärder, att han därigenom oskäligt betungas. Då spörsmålet huruvida viss åtgärd må anses oskäligt betungande torde böra besvaras utan avseende å förhållanden, som angå vederbörandes person, hemställer lagrådet, att paragrafen måtte erhålla det innehållet, att ej på grund av vad i 3 och 4 §§ stadgas må föreskrivas skyldighet att vidtaga åtgärd, som med hänsyn till anläggningens omfattning och andra omständigheter i avseende å denna skulle vara oskäligt betungande.

10 §.

Då den i 5 § stadgade grundsatsen uppenbarligen äger tillämpning jämväl i det fall som avses i 10 §, torde det i sistnämnda paragraf ej behöva särskilt

stadgas såsom villkor för meddelande av nya eller ändrade föreskrifter, att det kan ske utan att anläggningens ägare eller innehavare oskäligt betungas.

12 §.

Då det torde vara klart att ett utlåtande från nämnden, som ej längre äger aktualitet, icke fritager tillståndsmyndigheten från skyldighet att inhämta särskilt yttrande från nämnden, torde paragrafens avfattning böra jämkas.

18 §.

Enligt 18 § andra stycket skall straff ådömas den som utför av krigsskyddsnämnden föreskriven åtgärd i strid mot dess beslut. En dylik bestämmelse skulle medföra, att exempelvis den som erhållit föreläggande att bygga ett skyddsrum dömes till ansvar, om han bygger detta i strid mot nämndens föreskrifter, men däremot ej om han helt underlåter att bygga skyddsrummet. En rationellare avgränsning erhålles, om i andra stycket meddelas en straffbestämmelse som närmare ansluter sig till den i första stycket upptagna. Där stadgas straff för den som åsidosätter den i 11 § föreskrivna skyldigheten att göra anmälan hos krigsskyddsnämnden, innan anläggning som i förslaget avses eller väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning utföres. Samma straff bör drabba den som visserligen gjort sådan anmälan men därefter utför byggnadsarbetet med åsidosättande av nämndens föreskrifter. En bestämmelse av denna innebörd torde böra upptagas i andra stycket.

Skyldigheten att vidtaga skyddsåtgärder utan samband med sådant byggnadsarbete, i fråga om vilket anmälningsplikt föreligger, synes däremot ej behöva förses med straffsanktion. Försummar någon att vidtaga åtgärd som avses i 4 § torde i stället enligt 16 § vitesföreläggande böra komma till användning eller, vid tredska, åtgärden utföras på den försumliges bekostnad. Detta står även i överensstämmelse med vad som för motsvarande fall gäller enligt skyddsrumslagen.

Övriga lagförslag.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 april 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars-, kommunikations-, finans- och handelsdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, lagrådets denna dag avgivna utlåtande över de den 10 april 1942 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar,
- 2) lag om ändrad lydelse av 11 § 5 mom. luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504),
- 3) lag angående ändrad lydelse av 24 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. samt
- 4) lag angående tillägg till lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

De av lagrådet föreslagna jämkningarna av 1 § och 4 § andra stycket samt 5, 10 och 12 §§ i förslaget till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar — vilka jämkningar äro av huvudsakligen redaktionell innebörd och icke innebära någon saklig ändring i förhållande till vad som åsyftats med bestämmelserna — torde böra vidtagas.

I 18 § första stycket i nyssnämnda lagförslag stadgas straff för den, som åsidosätter den i 11 § föreskrivna skyldigheten att göra anmälan hos krigsskyddsnämnden, innan anläggning som avses i förslaget eller väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning utföres. Enligt andra stycket av samma paragraf skall straff ådömas den, som utför av nämnden föreskriven åtgärd i strid mot dess beslut. Såsom lagrådet framhållit erhålles en rationellare avgränsning av det straffbara området, därest den i andra stycket av 18 § meddelade straffbestämmelsen närmare anslutes till den i första stycket upptagna. Jag förordar därför, att stadgandet i andra stycket utbytes mot en bestämmelse av innehåll, att straff skall ådömas den, som utför i lagförslaget avsedd anläggning eller verkställer väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning i strid mot nämndens före-

skrifter. Den föreslagna jämkningen innebär, att det straffbara området begränsas till fall, som avses i 3 §, d. v. s. då fråga är om nybyggnad eller väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning, och att straff skall ådömas den, som vid utförande av sådant arbete helt eller delvis åsidosätter vad nämnden föreskrivit. Vid åsidosättande av föreskrifter, som nämnden meddelat rörande skyldighet att vidtaga i 4 § avsedda skyddsåtgärder, torde, såsom lagrådet framhållit, i stället för straff ett vitesföreläggande enligt 16 § böra komma till användning eller, vid tredska, åtgärden utföras på den försumliges bekostnad.

Beträffande förslaget till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar torde förutom nu nämnda jämkningar orden »skall» i 6 § och »äventyr» i övergångsstadgandet böra utbytas mot orden »må» respektive »påföljd».

Föredraganden hemställer härefter, att de fyra lagförslagen — förslaget till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar jämkat i enlighet med föredragandens anförande — måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bengt Hammarberg.